

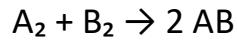
Mechanisme en kinetica van reacties

Hoofdstuk 6

Gilles Callebaut

2. Definitie van reactiesnelheid

2.1 Algemene uitdrukking voor de reactiesnelheid

De **reactiesnelheid (RS)** beschrijven we als een afname van de concentraties A en B binnen een bepaald tijdsinterval maar ook als een toename van de concentratie AB binnen datzelfde tijdsinterval.

$$-2 RS_{A^2} = -2 RS_{B^2} = 2 RS_{AB}$$

$$RS = \pm \frac{\Delta [Stof]}{\Delta t}$$

Waarbij RS negatief is links voor de pijl, en positief na de pijl.

$$RS_{reactie} = RS_{A_2} = RS_{B_2} = \frac{RS_{AB}}{2}$$

We delen de reactiesnelheden voor elk afzonderlijke component door het voortgetal van deze component uit de reactievergelijking en bekomen de RS voor de globale reactie.

2.1 De reactiesnelheid op ieder ogenblik

$$RS_{reactie} = -\frac{d(A_2)}{dt} = -\frac{d(B_2)}{dt} = \frac{1}{2} \frac{d(AB)}{dt}$$

Lees de rest eens (maar niet zo belangrijk)

3. Invloed van de concentratie op de reactiesnelheid

3.1 Initiële reactiesnelheid

Voor nauwkeurige experimentele bepalingen is het raadzaam de RS te meten op het moment dat die het grootst is. Namelijk bij het begin van de reactie, **initiële reactiesnelheid (RS₀)**

3.3 Verband tussen concentratie en reactiesnelheid

de snelheidvergelijking:

$$RS = k(A)^x(B)^y$$

De **orde** van een reactie is de som van de exponenten van de concentraties.

3.3 Bepalen van de reactie-orde

De exponenten worden experimenteel bepaald waarbij de beginconcentratie van het eerste reagens constant gehouden wordt en het tweede laat variëren en vervolgens omgekeerd. Er wordt telkens de RS₀ gemeten.

Vinden van de exponenten:

$\frac{RS_{01}}{RS_{02}}$ we houden wel rekening dat 1 van de concentraties van 1 bepaalde stof constant is.

Nadien kan de **k** gevonden door één willekeurige proef in te vullen.

3.4 Reacties in meerdere stappen

Complexere reacties verlopen vaak in opeenvolgende stappen.

De traagste van de twee of de **snelheidsbepalende stap** zal uiteindelijk de totale reactiesnelheid beperken en bijgevolg de orde van de reactie bepalen.

Bij nog complexere reactiemechanismen kunnen zelfs negatieve of niet gehele exponenten voorkomen in de RS.

3.5 Verloop van de concentratie van de reactiesnelheid

0de orde reactie

a A → reactieproducten

$$RS_{reactie} = - \frac{d(A)}{dt} = k(A)^0 = k$$

$$\int_{(A)_0}^{(A)_t} d(A) = -k \int_0^t dt$$

$$(A)_t - (A)_0 = kt$$

$$(A)_t = (A)_0 - kt$$

de halveringstijd

$$(A)_{\frac{t_1}{2}} = (A)_0 - kt_{\frac{1}{2}}$$

$$\frac{1}{2}(A)_0 = (A)_0 - kt_{\frac{1}{2}}$$

$$t_{\frac{1}{2}} = \frac{(A)_0}{2k}$$

de eenheid van de snelheidsconstante, k is $\left[\frac{\text{mol}}{\text{l*s}}\right]$

1ste orde reactie

$$RS_{reactie} = -\frac{d(A)}{dt} = k(A)^1$$

$$\int_{(A)_0}^{(A)_t} \frac{d(A)}{(A)} = -k \int_0^t dt$$

$$\ln(A)_t = \ln(A)_0 - kt$$

$$(A)_t = (A)_0 * e^{-kt}$$

de halveringstijd

$$(A)_{\frac{t}{2}} = (A)_0 * e^{-kt_1 \frac{1}{2}}$$

$$\frac{1}{2}(A)_0 = (A)_0 * e^{-kt_1 \frac{1}{2}}$$

$$\frac{1}{2} = e^{-kt_1 \frac{1}{2}}$$

$$\ln 2 = kt_1 \frac{1}{2}$$

$$t_1 \frac{1}{2} = \frac{\ln 2}{k}$$

de eenheid van de snelheidsconstante, k is $\left[\frac{1}{s}\right]$

2de orde reactie

$$RS_{reactie} = -\frac{d(A)}{dt} = k(A)^2$$

$$\int_{(A)_0}^{(A)t} \frac{d(A)}{(A)^2} = -k \int_0^t dt$$

$$\frac{1}{(A)_t} = \frac{1}{(A)_0} + kt$$

$$\frac{1}{(A)_t} = \frac{1 + (A)_0 kt}{(A)_0}$$

$$(A)_t = \frac{(A)_0}{1 + (A)_0 kt}$$

de halveringstijd

$$\frac{1}{(A)_{t_{\frac{1}{2}}}} = \frac{1 + (A)_0 kt_{\frac{1}{2}}}{(A)_0}$$

$$2 = 1 + (A)_0 kt_{\frac{1}{2}}$$

$$t_{\frac{1}{2}} = \frac{1}{k(A)_0}$$

de eenheid van de snelheidsconstante, k is $\left[\frac{l}{\text{mol*s}}\right]$

Orde	Snelheidsvergelijking	Lineair verband conc./tijd	Halveringstijd	Eenheid k
0	$RS = k$	$(A)_t = (A)_0 - kt$	$t_{\frac{1}{2}} = \frac{(A)_0}{2k}$	$[\frac{\text{mol}}{\text{l*s}}]$
1	$RS = k(A)$	$\ln(A)_t = \ln(A)_0 - kt$	$t_{\frac{1}{2}} = \frac{\ln 2}{k}$	$[\frac{1}{\text{s}}]$
2	$RS = k(A)^2$	$\frac{1}{(A)_t} = \frac{1}{(A)_0} + kt$	$t_{\frac{1}{2}} = \frac{1}{k(A)_0}$	$[\frac{l}{\text{mol*s}}]$

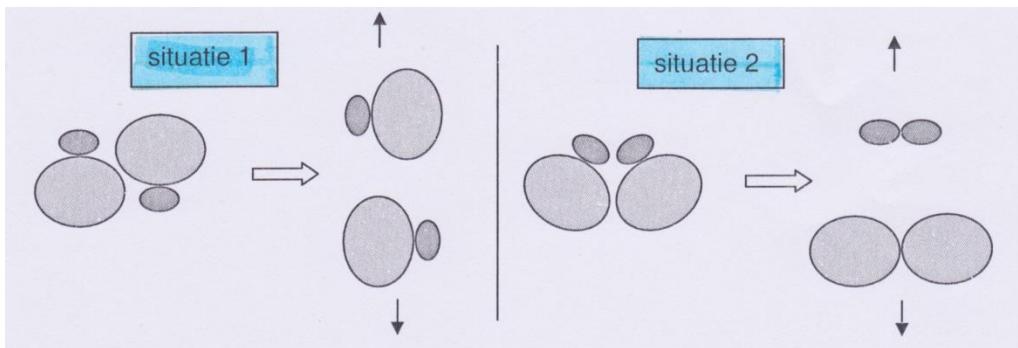
Teken de verschillende concentraties uit voor (A) , $\frac{1}{(A)}$ en $\ln(A)$ en kijk welke een lineair verband vertoont. Via het lineaire verband kan je bepalen tot welke orde de concentratie van die stof behoort.

4. Invloed van de temperatuur op de reactiesnelheid

4.1 Botsingstheorie en reactiemechanisme

Het totale aantal botsingen tussen reagerende bastanddelen is afhankelijk van de concentratie en stellen we voor door het **botsingsgetal Z**.

$$Z = Z_0(HI)^x$$

Er vinden zich wel reacties plaats maar er treedt hierdoor **geen verandering op in de concentraties** van HI.

Hier botsen de 2 HI moleculen in een gunstige oriëntatie waardoor 2 nieuwe moleculen gevorm worden met een **concentratieverandering** tot gevolg. We definiëren de **factor p** als de **fractie van alle botsingen met een passende oriëntatie**.

Een andere voorwaarde voor een botsing om tot reactie aanleiding te geven, is de **kinetische energie van de botsende moleculen**. Voorlopig stellen we de fractie van de botsingen met voldoende kinetische energie voor door de factor f.

reactiesnelheid:

$$RS = pfZ$$

$$RS = p f Z_0(HI)^x$$

$$RS = k(HI)^x$$

$$k = pfZ_0$$

4.2 Het geactiveerd complex

Bij een chemische reactie is het de bedoeling om bestaande bindingen in de reagentia te breken om op die manier nieuwe bindingen te kunnen vormen voor de reactieproducten.

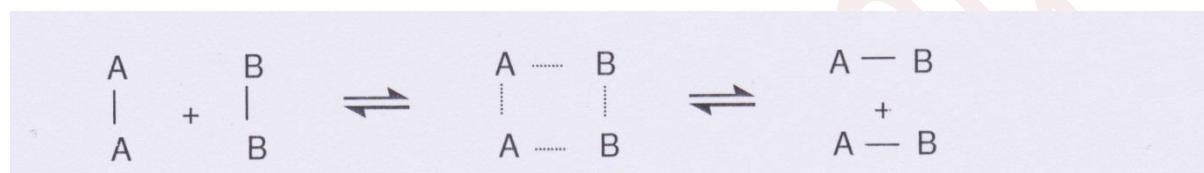
Aan de **buitenzijde** van moleculen bevinden zich ook elektronen (**vooral anti-bindende**). Om dieper gelegen **bindende-elektronen** te benaderen, moeten ze beschikken over **voldoende kinetische energie**.

Op het ogen blik dat ze elkaar raken, worden ze ingedrukt wordt resulteert in verlies van kinetische energie die wordt omgezet naar potentiële energie (verkracht).

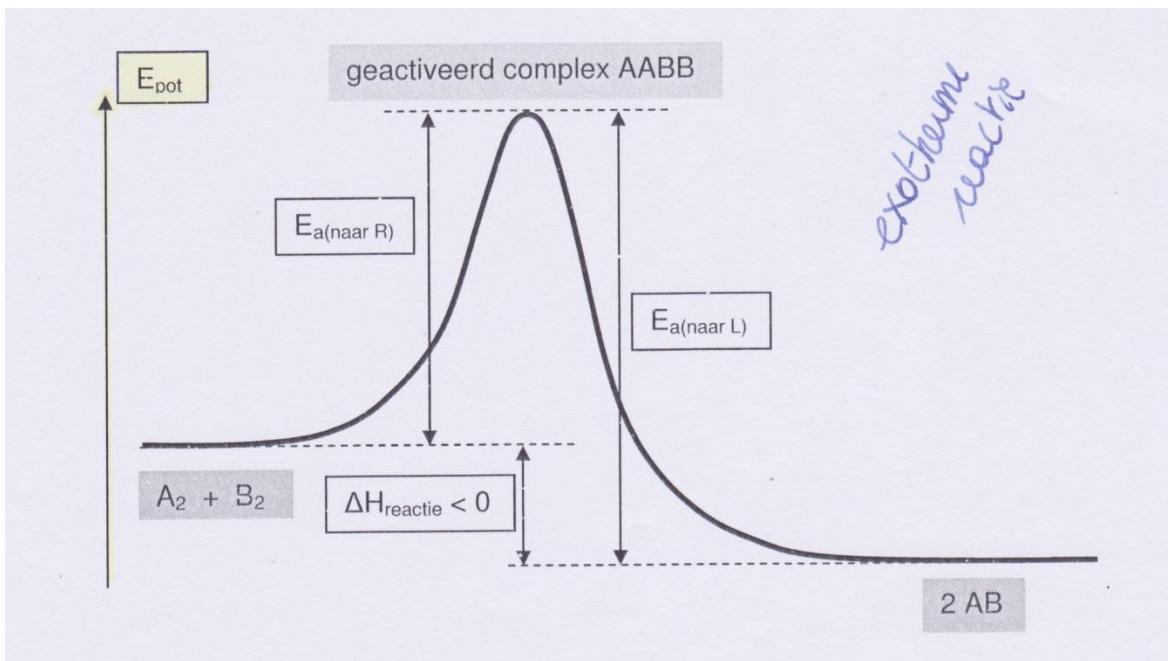
Hebben we te maken met elastische botsingen dan zijn er geen warmteverschijnselen of andere energetische verliezen.

Bij **zeer grote kin. energie** verbreken de bindingen en **hercombineren** ze zich tot nieuwe verbindingen, dit noemen ze het principe van **het geactiveerd complex**.

Het gaat over een tijdelijke energierijke tussentoestand van in elkaar gestrengelde moleculen na een harde botsing.

Ofwel valt dit complex uiteen en bekomen we opnieuw de uitgangstoestand, ofwel worden er twee nieuwe moleculen gevormd.

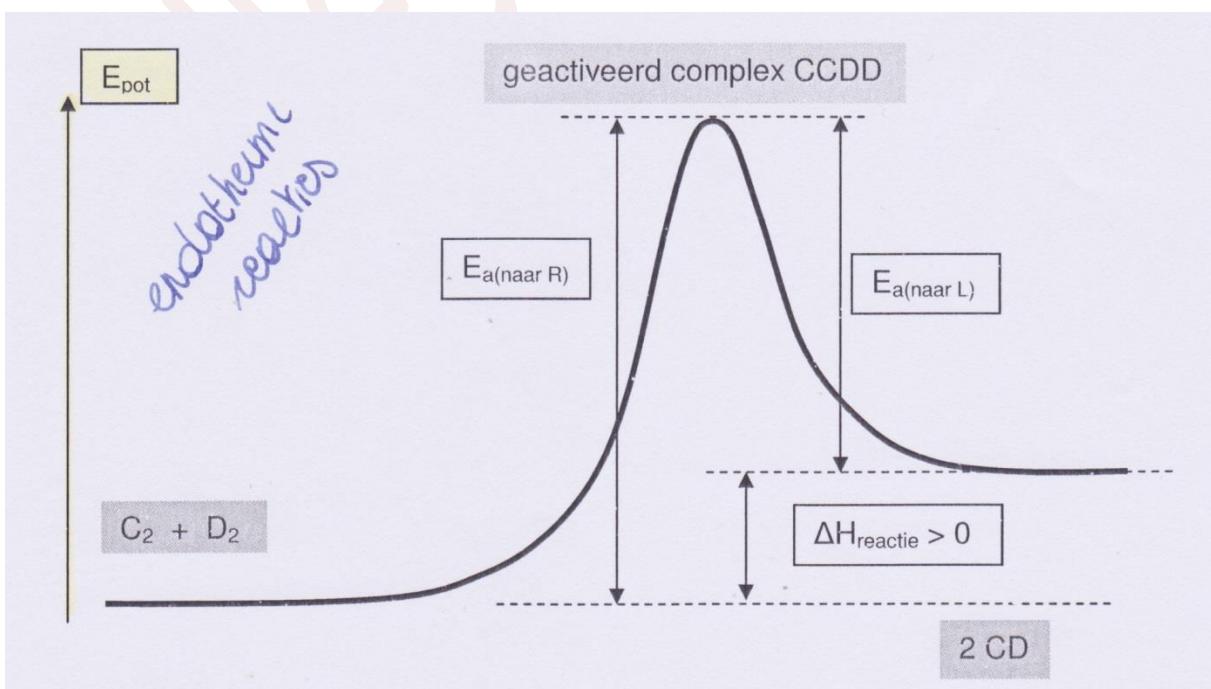

Het geactiveerd complex AABB is onstabiel en bezit een hoge potentiële energie.

De energie die nodig is om het geactiveerd complex te bereiken noemen we **activeringsenergie E_a** . Alleen effectieve botsingen leveren de noodzakelijke energie voor het vormen van het transitiecomplex.

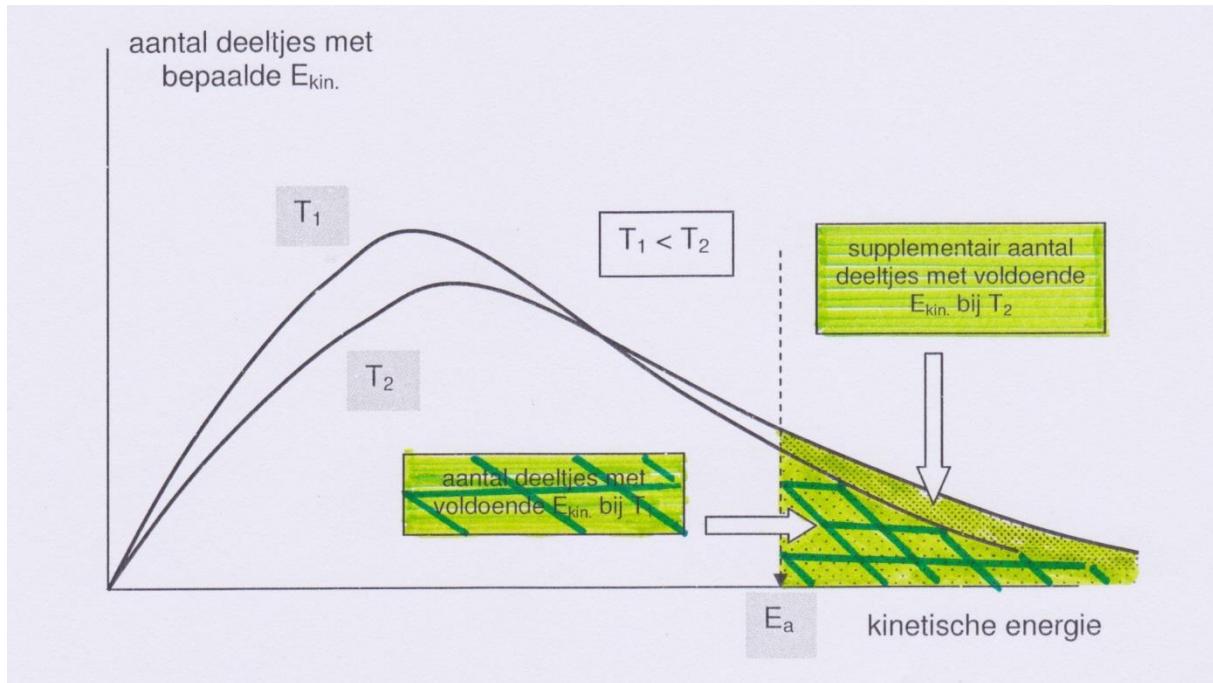
In voorgaande figuur is te merken dat het rechtse dal lager gelegen is dan het linkse dal waardoor het karretje met een **grotere snelheid in het rechtse dal** aankomt dan waarmee hij is vertrokken. Voor een chemische reactie betekent dit dat de reactieproducten een hogere kinetische energie verkrijgen dan waarover de beginproducten oorspronkelijk beschikten. Voor bewegende moleculen betekent een **hogere kinetische energie een hogere temperatuur**. Dus hebben we te maken met een **exotherme reactie**.

Analoog kunnen we een **endotherme reactie** voorstellen als in de volgende figuur.

4.3 De vergelijking Arrhenius

Bij **stijgende temperatuur** schijft de **curve naar rechts**, want grotere kinetische energie.

Niet alle moleculen overbruggen de activeringsenergie. Wanneer ze **na verloop van tijd** door toevallige elastische botsing **wel de nodige energie** verkrijgen, geraken ze in tweede instantie toch over de top. De reactie verloopt dus traag.

$$k = p f Z_0$$

We weten nu dat de factor f temperatuur afhankelijk is. Wat vervat is in de **vergelijking van Arrhenius**:

$$\ln k = \ln A - \frac{E_a}{R T}$$

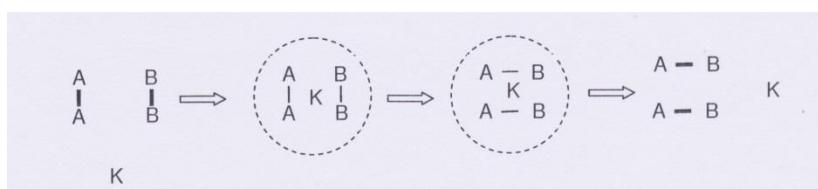
met $f = e^{\frac{-E_a}{R T}}$ en $A = p Z_0$

$$\ln \frac{k_2}{k_1} = \frac{E_a}{R} \left(\frac{T_2 - T_1}{T_1 T_2} \right)$$

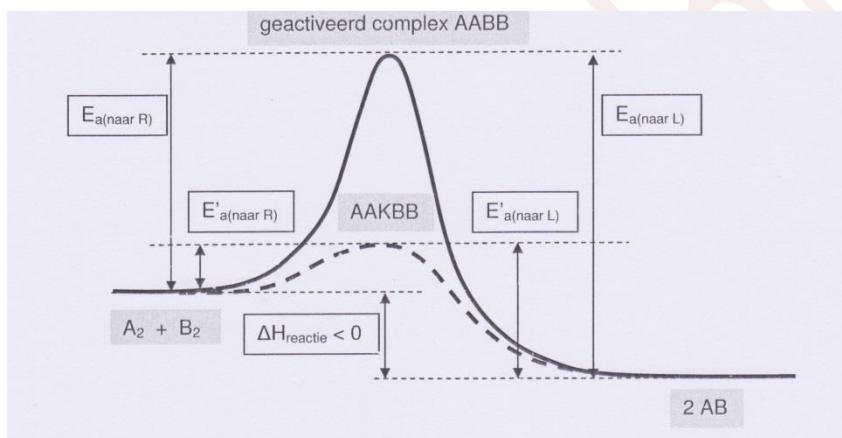
5. Werkingsprincipe van een katalysator

Er bestaat een mogelijkheid om reacties die bij **normale temperatuur kinetisch niet kunnen doorgaan**, toch **voldoende te versnellen** waardoor er vooralsnog **omzetting optreedt**. Dit verschijnsel noemen we **katalyse** en de chemische stof ervoor verantwoordelijk een **katalysator**.

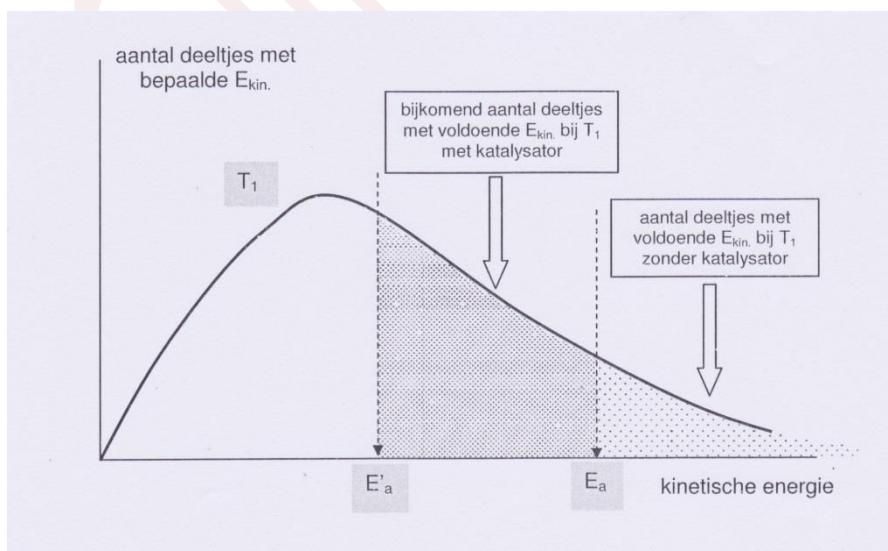
Het werkingsprincipe bestaat erin de **activeringsergie te verlagen**. In plaats dat de reagerende moleculen een grote kinetisch energie dienen te verzamelen voor effectieve botsingen **grijpt een katalysator de moleculen kortstondig vast** in een relatief stabiele complexe verbinding. Hierdoor komen de moleculen in een meer comfortabele toestand **voldoende dicht bij elkaar** zodat ze kunnen reageren waarna de katalysator de reactie producten opnieuw loslaat.

Een **katalysator** is veelal **een metaal** of een verbinding ervan uit de reeksen van de **overgangselementen** en bezit hij aldus **d-orbitalen** en voor **zwaardere elementen** ook **f-orbitalen**.

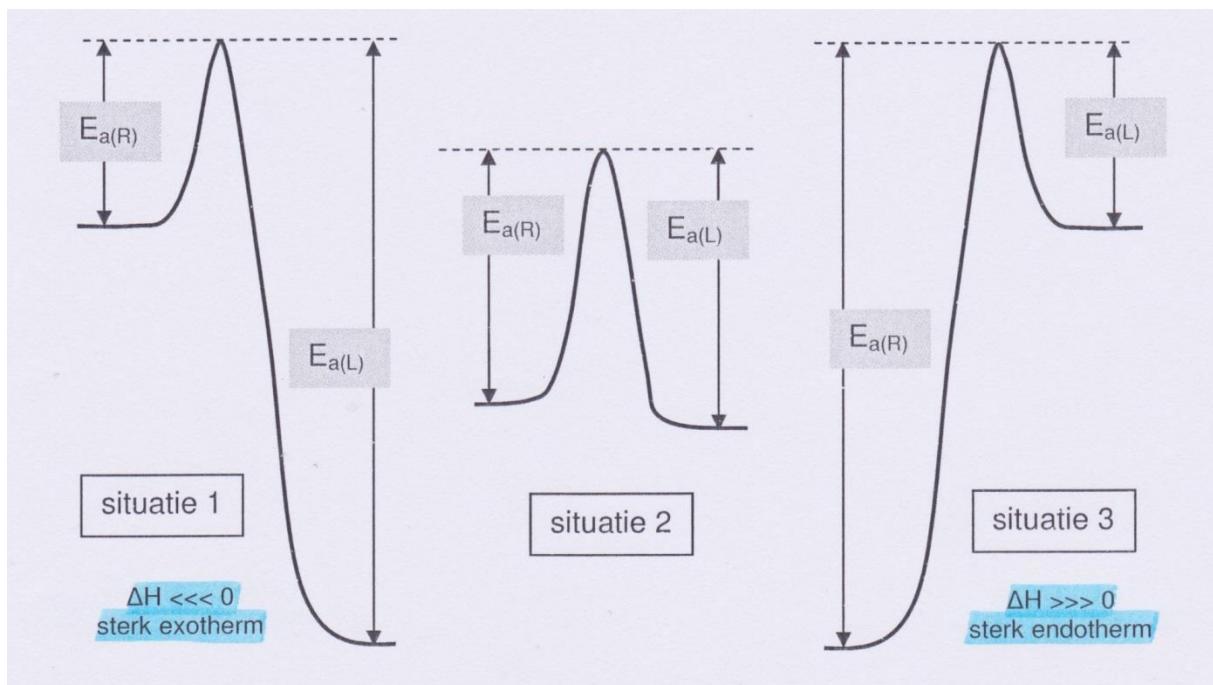

Gezien **een kleinere E_a** , kunnen **meer moleculen tot reactie** komen en neemt hierdoor de **RS toe**.

6. Omkeerbaarheid van reacties

Door het geactiveerd complex zien we dat reacties in andere richtingen ook kunnen plaatsvinden.

$E_a(\text{naar R})$ relatief klein t.o.v.
 $E_a(\text{naar L})$. De moleculen links
in de reactievergelijking hoeven
geen hoge berg te bestijgen . In
de andere richting gebeurt dit
moeizaam.

Het resultaat is dat er zich in
het reactiemengsel **vooral
producten R** bevinden en
slechts **weinig producten L**.

De activeringsenergie is voor
beiden gevallen ongeveer
gelijk. Resultaat hiervan is dat
er **evenveel van beide
producten** zullen voorkomen.

Tegenovergestelde van situatie
1.

Dit geeft aanleiding tot het zeer belangrijk principe van **chemisch evenwicht**.

H7: Chemisch evenwicht en thermochemie

Het begrip 'chemisch evenwicht' en evenwichtsprincipe

De toestand waarbij geen concentratieveranderingen meer plaatsvinden, noemt men **chemisch evenwicht**.

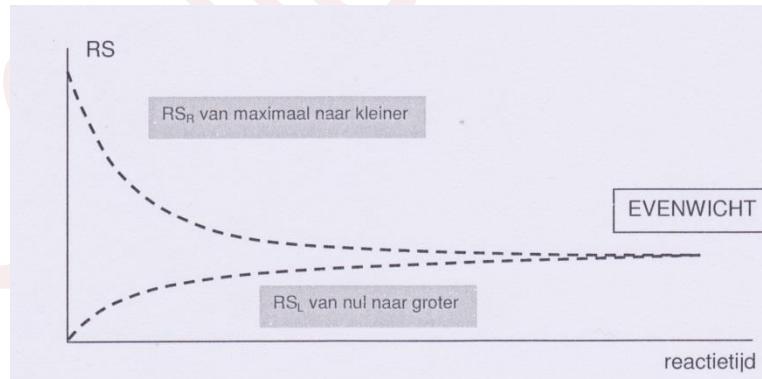
Bij het voorbeeld $N^2O^4 \rightarrow 2NO_2$ hebben we te maken met een omkeerbare reactie of **evenwichtsreactie** waarbij na evenwichtsinstelling beide reactiecomponenten nog in aantoonbare mate aanwezig zijn in het reactiemengsel.

We nemen aan dat deze reactie verloopt volgens een éénstapsmechanisme waardoor we de stoichiometrische voortgangsuitdrukkingen uit de reactievergelijking kunnen gebruiken als de exponenten in de snelheidsvergelijking.

$$RS_{rechts} = k_{rechts}(NO^2)^2$$

$$RS_{links} = k_{links}(N^2O^4)$$

Op een gegeven moment zullen de snelheden in beide richtingen aan elkaar gelijk worden, chemisch evenwicht is bereikt.

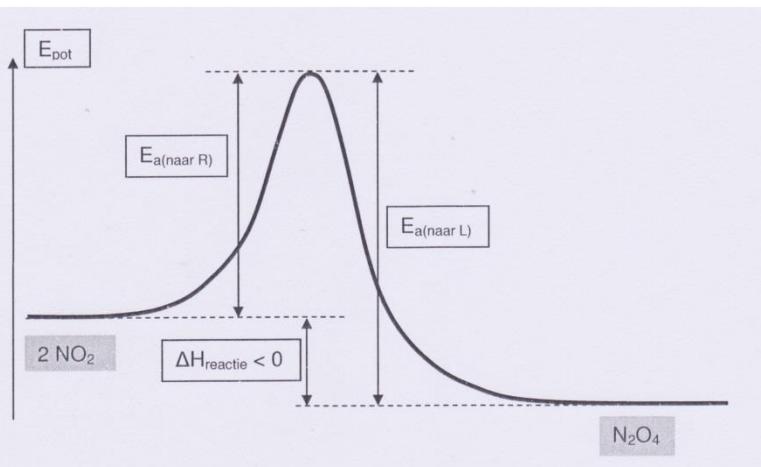

evenwicht doet zich voor als:

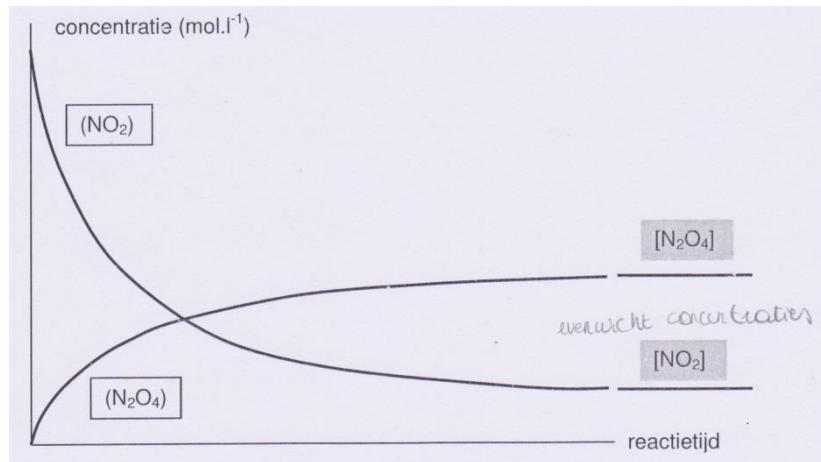
$$RS_{links} = RS_{rechts}$$

$$k_{links}(N^2O^4) = k_{rechts}(NO^2)^2$$

$$\frac{k_{rechts}}{k_{links}} = \frac{[N^2O^4]}{[NO^2]^2}$$

Gilles Callebaut

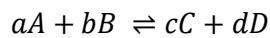
Wet der massawerking:

Definitie van de evenwichtsconstante

De **evenwichtsconstante** voor deze evenwichtsreactie:

$$k_{ev.} = \frac{[N^2O^4]}{[NO^2]^2}$$

De **wet der massawerking** of de **wet van Guldberg en Waage**:

$$k_{ev.} = \frac{[C]^c [D]^d}{[A]^a [B]^b}$$

De waarde voor $k_{ev.}$ neemt steeds dezelfde waarde aan en is dus **onafhankelijk van de concentratie** van de verschillende reactiecomponenten. Hij is echter wel **afhankelijk van de temperatuur**.

Betekenis van de evenwichtsconstante K_c

De evenwichtsconstante geeft de **verhouding** van het **product van de evenwichtsconcentraties** van de componenten (tot een resp. macht gelijk aan het voorgetal) **rechts** tot het **product van de evenwichtsconcentraties** (voortallen als exponent) van de componenten **links** in de reactievergelijking.

Numerieke waarde van de evenwichtsconstante

Voor reacties met grote absolute waarden voor de reactie-enthalpie zal er bij hun evenwichtsreacties overwegend veel producten R of in het ander geval L bevatten.

Kleine K_c betekend dat het evenwicht naar **Links** ligt.

Grote K_c betekend dat het evenwicht naar **Rechts** ligt.

Dit wil wel niet zeggen dat dit altijd het geval is, zie **thermodynamische** aspecten.

Omgaan met chemische evenwichten:

Rekenen met evenwichtsconstanten en reactievergelijkingen

Wanneer we een evenwichtsreactie achterstevoren schrijven, dan nemen we voor de omgekeerde reactie de inversie van de evenwichtsconstante.

Wanneer de voortallen in een reactievergelijking worden veranderd, dan vinden we deze factor terug in de exponent van de evenwichtsconstante.

Wanneer een evenwichtsreactie kan geschreven worden als een som van twee of meerdere evenwichten dan is de K_c -waarde die hoort bij de totaalreactie van het product van de K_c -waarde van de samengestelde evenwichten.

Voorspellen van de richting van een reactie

De getalwaarde die we berekenen door in de uitdrukking van K_c de "beginconcentraties" (die we bij de aanvang hebben samengebracht) in te vullen i.p.v. de evenwichtsconcentraties, noemt men **reactie-quotiënt Q_c** .

Richting reactie	
$Q_c < K_c$	→
$Q_c > K_c$	←
$Q_c = K_c$	Is reeds in evenwicht

Evenwichtsconstante op basis van partieeldrukken

$$K_c = K_p \text{ (kPa)} \{RT\}^{-\Delta n_g}$$

Berekenen Δn_g : som nemen van de voortallen rechts en te verminderen met de som met de voortallen links (enkel gasvormig!)

in bar:

$$K_p \text{ (bar)} = K_p \text{ (kPa)} \{100\}^{-\Delta n_g}$$

Rekenen met evenwichten:

Berekenen van evenwichtsconcentraties en evenwichtspartieeldrukken

bekijk aandachtig p10-12

Verstoren van een systeem in evenwicht:

Toepassing op **het principe van Le Chatelier**.

In een systeem in evenwicht zal bij een opgedrongen verandering van buitenaf, het systeem hierop zodanig reageren waardoor het evenwicht wordt verschoven in een bepaalde richting zodat de opgedrongen verandering wordt tegengewerkt.

Uitwendige verandering van de concentraties

bekijk p13

Uitwendig veranderen van de druk

Drukverhoging tegenwerken kan door het reactie-evenwicht te verschuiven in de richting waardoor in de reactievergelijking het kleinste aantal gasmoleculen te vinden zijn.

bekijk p14

Heterogene evenwichten:

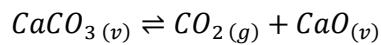
Wanneer niet alle componenten zich in eenzelfde fase bevinden, spreken we over een heterogene reactie en wordt een heterogeen evenwicht ingesteld.

Verdelingswet van Nernst:

$$\frac{C_A(\text{fase I})}{C_A(\text{fase II})} = K_{(T)}$$

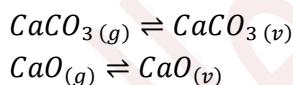
De dampdruk boven een vaste stof verandert niet zolang een vaste stof aanwezig blijft.

Voorbeeld uit de cursus:

In principe stellen zich drie evenwichten tegelijkertijd in:

hetereogen:

homogeen:

Homogene evenwicht beantwoordt aan de wet der massawerking

$$const_1 = \frac{P_{CO_2} P_{CaO}}{P_{CaCO_3}}$$

vermits de dampdruk boven een vaste stof verandert niet zolang een vaste stof aanwezig blijft:

$$const_1 = \frac{P_{CO_2} const_2}{const_3}$$

$$K_p = \frac{const_1 const_2}{const_3} = P_{CO_2}$$

In dit geval wordt de evenwichtspartieeldruk van $CO_2(g)$ rechtstreeks bepaald door de waarde van K_p .

zie p16

Invloed van de temperatuur op de evenwichtsconstante:

Kinetische uitgangsprincipe

Bij vorige uitwendige acties veranderen de K waarden niet. Dit is niet meer het geval bij temperatuursveranderingen.

kopieer fotos ;) p18-19

$$K_{ev.} = \frac{\text{producten } R}{\text{producten } L} = \frac{k_R}{k_L} = \frac{A_R e^{-E_a(R)/RT}}{A_L e^{-E_a(L)/RT}} = \frac{A_R}{A_L} e^{-\frac{\Delta H}{RT}}$$

$$\ln K_{ev.} = \ln \frac{A_R}{A_L} - \frac{\Delta H}{RT}$$

Van 't Hoff vergelijking:

$$\ln \frac{K_{T_2}}{K_{T_1}} = \frac{\Delta H^\circ}{R} \frac{T_2 - T_1}{T_2 T_1}$$

Wanneer we te maken hebben met een reactie in de **gasvormige fase**, dan dienen in de Van 't Hoff vergelijking de **K_p -waarden** te worden ingevuld.

Wanneer we te maken hebben met een reactie in **oplossing**, dan dienen in de Van 't Hoff vergelijking **K_c -waarden** te worden ingevuld.

Praktische toepassingen van temperatuursinvloeden

Bij **verhoging van de temperatuur** zal het evenwicht verschuiven in de **endotherme richting**. Een **exotherme reactie** gaat beter **naar links bij hoge temperatuur** en beter **naar rechts bij lage temperatuur**.

rekenvoorbeeld zie p20

Thermochemische aspecten van evenwichtsreacties:

Enthalpie en inwendige energie

doornemen van paragraaf 4 uit hoofdstuk 1.

Entropie van een chemisch systeem

Definitie van het begrip entropie

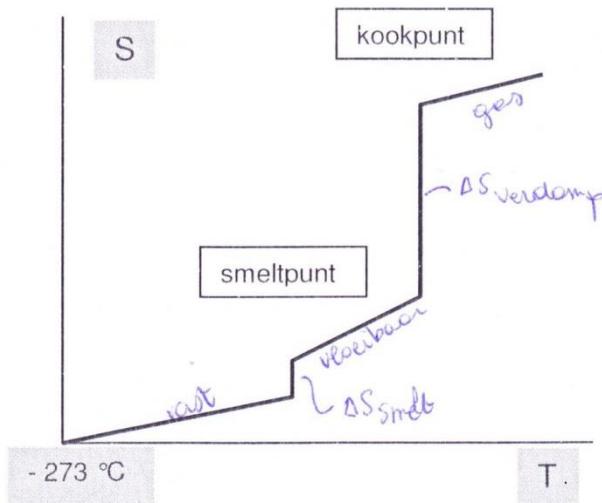
De graad van wanorde of de mate van bewegingsvrijheid zullen we vatten in het thermodynamische begrip **entropie (S)**. De mate van vrijheid van een deeltje heeft immers te maken met het aantal mogelijke plaatsen of toestanden die het kan innemen binnen een systeem.

$$S_{\text{vast}} < S_{\text{vloeistof}} < S_{\text{gas}}$$

De entropie van een **gas** neemt **toe** naarmate bij constante temperatuur het **volume stijgt** of de **druk daalt**.

De entropie van een **systeem** neemt **toe** naarmate **meer verschillende soorten deeltjes** aanwezig zijn.

De entropie bij een **evenwichtsreactie** is het **grootst** aan de kant met het **grootste aantal gasmoleculen**.

Entropieverandering bij chemische reacties

Enthalpieverandering: $\Delta H = H_R - H_L$

$$\Delta H^0 = \sum (\Delta H_v^0)_R - \sum (\Delta H_v^0)_L$$

Entropieverandering: $\Delta S = S_R - S_L$

$$\Delta S^0 = \sum (\Delta S^0)_R - \sum (\Delta S^0)_L$$

Opmerking 1: voor enkelvoudige stoffen zijn in tegenstelling met ΔH_v^0 , ΔS^0 niet gelijk aan nul.

Opmerking 2: De waarden voor ΔH_v^0 en ΔS^0 zijn gedefinieerd bij een temperatuur van 25 °C. ΔH_v^0 -waarden zijn matig temperatuursafhankelijk, S^0 -waarden sterk temperatuursafhankelijk. De invloed van de temperatuur is echter voor alle verbindingen nagenoeg even groot waardoor ΔH en ΔS nagenoeg onafhankelijk zijn van de temperatuur.

$$\Delta H_{\text{systeem}} = -\Delta H_{\text{omgeving}}$$

$$\Delta S_{\text{tot}} = \Delta S_{\text{systeem}} + \Delta S_{\text{omgeving}} > 0$$

Gilles Callebaut

Gibbs vrije energie

Spontaneiteit van chemische reacties

Een systeem zal streven naar **een minimale enthalpie** (stevige bindingen) en **een maximale entropie** (zo groot mogelijke wanorde). Vaak zijn dit tegenstrijdige principes want orde in chemische systemen kan enkel optreden indien er voldoende stevige bindingen bestaan en maximale bewegingsmogelijkheden voor deeltjes zijn er alleen wanneer ze niet of weinig gehinderd worden door interacties.

Om dit probleem op te lossen werd door Gibbs een nieuwe thermodynamische groothed **G (Gibbs Vrije Energie)** ingevoerd die een relatie legt tussen de verschillende thermodynamische grootheden. (Bij constante druk en constante temperatuur)

$$\Delta G = \Delta H - T \cdot \Delta S$$

Algemeen:

ΔG	richting
$\Delta G < 0$	Spontane reactie
$\Delta G > 0$	Spontane reactie
$\Delta G = 0$	Geen reactie evenwicht

Hoe dan ook

wanneer

ΔG	ΔH	ΔS	richting
$\Delta G < 0$	$\Delta H < 0$	$\Delta S > 0$	
$\Delta G > 0$	$\Delta H > 0$	$\Delta S < 0$	

Maar als:

ΔG	ΔH	ΔS	Temperatuur	richting
($\Delta G < 0$)	$\Delta H < 0$	$\Delta S < 0$	Lage T	
($\Delta G > 0$)			Hoge T	
($\Delta G > 0$)	$\Delta H > 0$	$\Delta S > 0$	Lage T	
($\Delta G < 0$)			Hoge T	

ΔG stelt het gedeelte voor van de **totale potentiële energie** van een moleculair systeem dat bij een chemische **omzetting kan worden vrijgemaakt**. Dit impliceert dat er **nog meer potentiële energie** in de moleculen aanwezig is die bij de betrokken reactie niet kan worden vrijgemaakt.

We kunnen ook ΔG definiëren als de **nuttige arbeid A'** die bij een spontane reactie kan worden vrijgesteld. Vermist ΔG voor een spontane reactie negatief is en we een door een systeem geleverde arbeid steeds positief definiëren:

$$\Delta G = -A'$$

$\frac{Q}{K}$	Richting spontane reactie
$Q_c < K_c$	< 1
$Q_c > K_c$	> 1
$Q_c = K_c$	$= 1$ Reactie in evenwicht

$$\Delta G = RT \ln \frac{Q}{K}$$

gassen: Q_p en K_p in bar

oplossingen: Q_c en K_c in $\frac{\text{mol}}{\text{l}}$

Standaard Gibbs Vrije Energieverandering

De standaard vrije energieverandering (ΔG°) van een reactie is de verandering in vrije energie als alle deeltjes die deelnemen aan de reactie aanwezig zijn onder standaardvooraarden. Dit betekent een standaardconcentratie van $1 \frac{mol}{l}$ voor opgeloste stoffen en een standaarddruk van 1 bar (100 kPa) voor gassen.

$$\Delta G^{\circ} = \Delta H^{\circ} - T \cdot \Delta S^{\circ}$$

Enkel bruikbaar bij 25°C: (anders gebruik maken van bovenstaande formule)

$$\Delta G^{\circ} = \sum (\Delta G_v^{\circ})_R - \sum (\Delta G_v^{\circ})_L$$

Verband tussen ΔG en ΔG°

Betekenis van ΔG , de **richting** en de **mate waarin een reactie spontaan zal doorgaan** wanneer we willekeurige hoeveelheden van de reactiecomponenten met elkaar vermengen.

Voor ΔG° hebben we standaardvooraarden gedefinieerd. Dan is voor iedere willekeurige reactie $Q=1$.

$$\Delta G^{\circ} = -RT \ln K$$

ook hier weer rekening houdend met gassen/oplossingen

Voor een evenwicht vooral rechts gelegen

$$K \ggg 1$$

$$\ln K \gg 0$$

$$\Delta G^{\circ} \ll 0$$

Voor een evenwicht exact in het midden

$$K = 1$$

$$\ln K = 0$$

$$\Delta G^{\circ} = 0$$

Voor een evenwicht vooral links gelegen

$$K \lll 1$$

$$\ln K \ll 0$$

$$\Delta G^{\circ} \gg 0$$

$$\Delta G^\circ = \Delta H^\circ - T \cdot \Delta S^\circ \quad \Delta G^\circ = -RT \ln K$$

$$\Delta H^\circ - T \cdot \Delta S^\circ = -RT \ln K$$

$$\ln K = \frac{\Delta H^\circ}{RT} - \frac{T \cdot \Delta S^\circ}{R T}$$

we vullen nu T_1 eens in en T_2 en nemen het verschil van die 2 vergelijking

$$\ln \frac{K_{T_2}}{K_1} = \frac{\Delta H^\circ}{RT} - \frac{T_2 - T_1}{T_2 T_1}$$

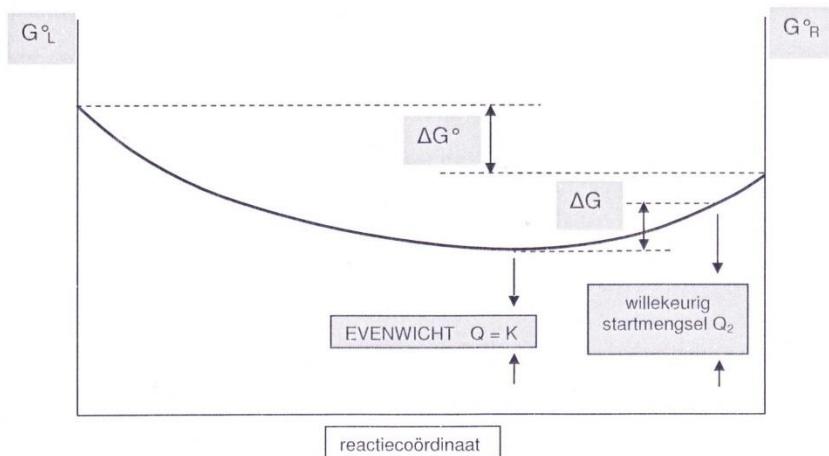
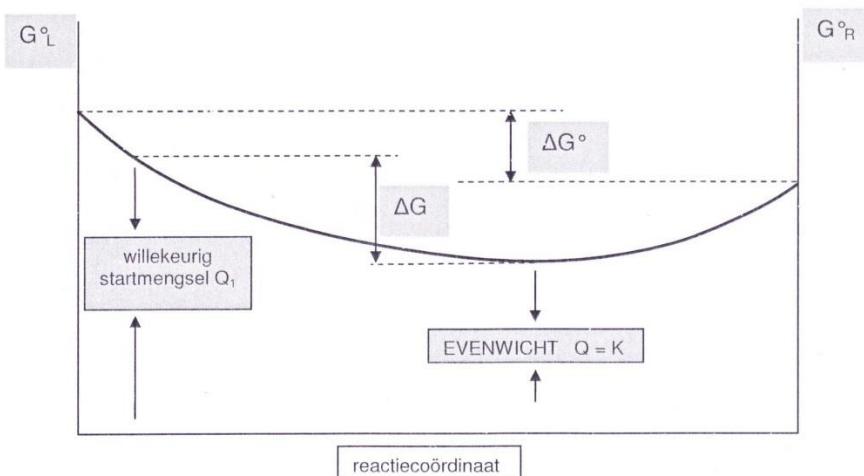
ook hier weer rekening houdend met gassen/oplossingen

Grafische voorstelling van reactie-evenwichten

korte overloping:

ΔG geeft de **richting** aan waarin een reactie **spontaan** doorgaat. Deze **beginhoeveelheden** bepalen de waarde van **Q**.

ΔG° bepaalt de **eindtoestand**. De evenwichtsconcentraties voor een reactie in een oplossing (of evenwichtspartieeldrukken) voldoen aan de waarde van de **evenwichtsconstante K**.

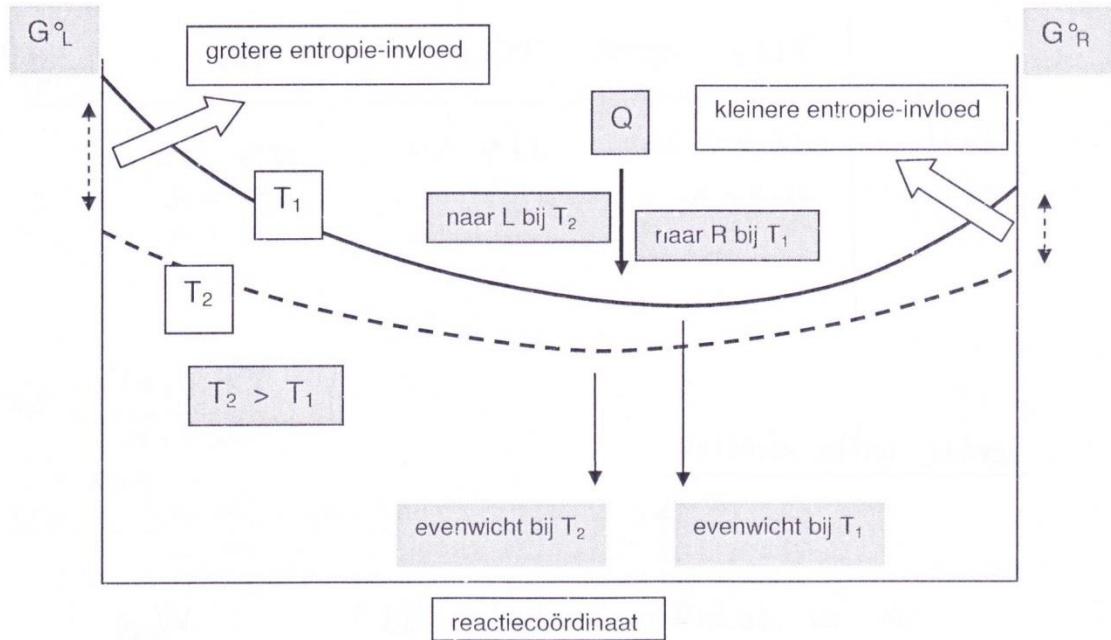

Met reactiecoördinaat bedoelen we een plaats op de abscis die correspondeert met een bepaalde samenstelling Q (een mogelijke startpositie). Uiterst links in de figuur treffen we uitsluitend producten L aan, uiterst rechts producten R. Tussenin en gaande van links naar rechts wordt het reactiemengsel steeds rijker aan producten R en de waarde van Q stijgt. In de ordinaat plaatsen we G° . Deze waarde berekenen we via:

$$G_R^0 = \sum(\Delta H_v^0)_R - \sum(\Delta S^0)_R$$

$$G_L^0 = \sum(\Delta H_v^0)_L - \sum(\Delta S^0)_L$$

$$\Delta G^\circ = G_R^0 - G_L^0$$

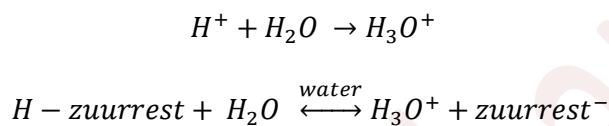
Bij een andere temperatuur veranderen de waarden G_R^0 en G_L^0 op een andere wijze afhankelijk van de entropie $(\Delta S^0)_R$ en $(\Delta S^0)_L$. Hierdoor komt het minimum in de curve op een ander plaats te liggen. We wetten immers uit wat vooraf ging dat de temperatuur de numerieke waarde van de evenwichtsconstante beïnvloedt. Op die wijze is het mogelijk dat een reactie vertrekende van een bepaalde Q bij een bepaalde temperatuur naar rechts en bij een andere temperatuur naar links verloopt.

H8: Evenwichten voor Zuren en Basen

Volgens Arrhenius is een **zuur** een chemisch bestanddeel dat **waterstofionen afsplitst** bij oplossen in water. Een **base** is een bestanddeel dat na oplossen in water **hydroxide-ionen** kan **afsplitsten**.

Zuur/base concept Bronsted en Lowry

Een $H^+ - ion$ is in die mate **klein**, zodat de positieve lading zich eigenlijk concentreert op de naakte kern van het H-atoom. Het $H^+ - ion$ is aldus in die mate **polariserend** waardoor het een uitzonderlijk **sterke interactie** aangaat met de omringende watermoleculen met een permanent karakter tot gevolg.

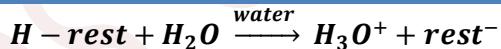
'Sterkere' zuren zullen een **grote K_c -waarde** bezitten een 'zwakkere' zuren een kleine.

Complementariteit van zuren en basen

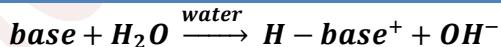
Bronsted en Lowry beschrijven een **base** als een verbinding die $H^+ - ionen$ kan **opnemen** bij oplossen in water.

Algemeen:

Een **ZUUR** is een **PROTONDONOR** in waterige oplossing

Een **BASE** is een **PROTONACCEPTOR** in waterige oplossing

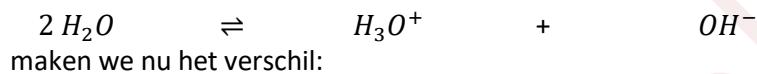
Donor-acceptor principe

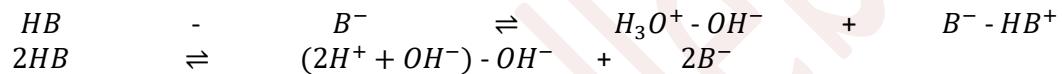
Water kan zowel de rol spelen van base als van zuur, dit noemen we een **amfotere** eigenschap (**amfolyt**).

Geconjugeerde zuur-base paar

maken we de som van (1) en (2), wat de eigendissociatie van H_2O oplevert:

maken we nu het verschil:

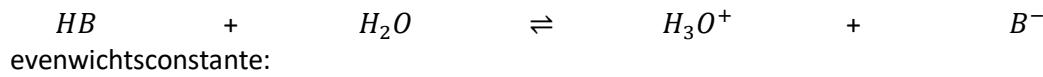
waaruit:

waarbij HB en B^- een geconjugeerd zuur-basen paar zijn.

Zuurconstante, baseconstante en ionenproduct

Zuurconstante

$$K_c = \frac{[H_3O^+][B^-]}{[HB][H_2O]}$$

gezien $[H_2O] = 55.5\text{M}$ want ($1\text{L} = 1000\text{g}$, $\text{MM} = 18\text{ g/mol}$)

$$\underbrace{K_c * 55.5}_{K_z} = \frac{[H^+][B^-]}{[HB]}$$

Baseconstante

$$K_b = \frac{[HB][OH^-]}{[B^-]}$$

Ionenproduct

$$K_c * 55.5 = \frac{[H^+][OH^-]}{[H_2O]} = 10^{-15.74}$$

$$K_w = [H^+][OH^-] = 10^{-14}$$

= ionenproduct: het mathematisch product van de concentraties van de gevormde ionen na dissociatie

waarbij: $K_z * K_b = K_w = 10^{-14}$

opl zuurer maken: toevoegen zuur $55.5 > K_z > 10^{-15.74}$ (zwakke zuren)
opl basischer maken: toevoegen base $10^{-15.74} < K_z < 55.5$ (zwakke basen)

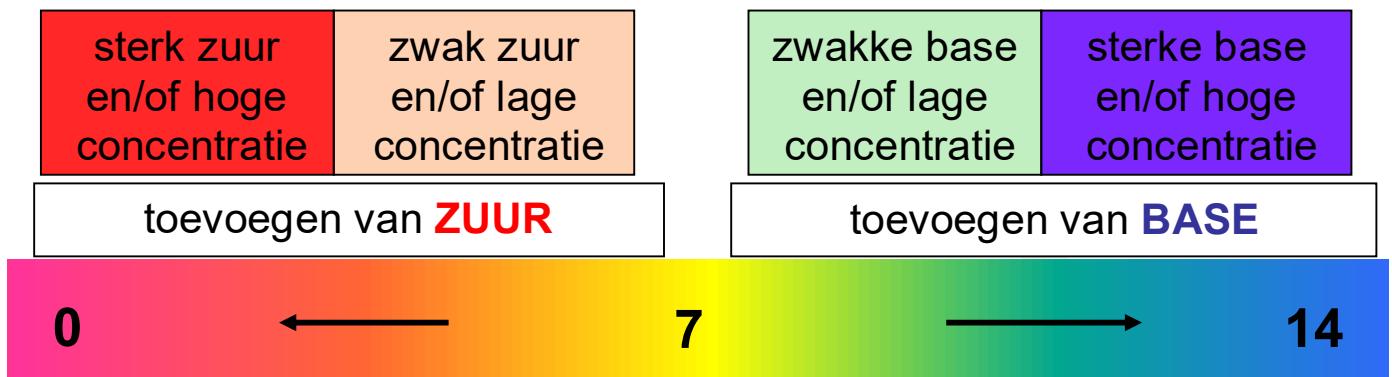
Hoe sterker het zuur HB (of hoe hoger K_z) des te zwakker de geconjugeerde base B^- .

Hoe sterker de base B^- (of hoe kleiner K_z) des te zwakker het geconjugeerde zuur HB .

Het begrip pH, zuurtegraad van oplossingen

De theoretische pH-schaal

$$pH = -\log[H^+]$$

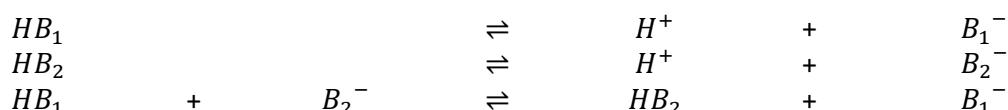
Sterke zuren en basen (te kennen!)

zuren	basen
HCl	LiOH
HBr	NaOH
HI	KOH
HClO ₄	RbOH
HNO ₃	CSOH
H ₂ SO ₄	Mg(OH) ₂
	Ca(OH) ₂
	Sr(OH) ₂
	Ba(OH) ₂

amfolyten
NH_4NO_2
NaH_2PO_4
H_2CO_3
$KHSO_3$

Evenwicht tussen twee zuur-base systemen

Het zuur van een eerste zuur-base systeem **reageert** met de base van een tweede zuur-base systeem in die richting waarbij het **sterkere zuur** en de **sterkere base** zich omzetten tot een **zwakkere zuur** en een **zwakkere base**.

met

$$K_{ev} = \frac{K_{HB_1}}{K_{HB_2}} \quad \text{als } K_{ev} > 10^6 \text{ aflopende reactie}$$

Wanneer we een zuur mengen met de eigen geconjugeerde base, gebeurt er geen omzetting. We zouden immers het zuur omzetten in de geconjugeerde base en tegelijkertijd de base in het geconjugeerde zuur (bufferoplossing).

Twee of meerdere zuren samen in een oplossing

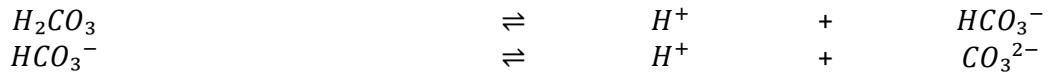
Op voorwaarde dat de zuren verschillen in pK_z -waarde, wordt de pH van de oplossing nagenoeg uitsluitend bepaald door het sterkere zuur. Dit betekent ook indien 1 van de opgeloste zuren **sterk** is, dit sterke zuur nagenoeg uitsluitend de pH van het mengsel bepaalt.

Twee of meerdere basen samen in een oplossing

Volledig analoog met de uitleg hierboven.

Meerwaardige zuren en basen

Bepaalde zuren beschikken over meerdere H-atomen die bij oplossen in water kunnen worden afgesplitst. Meestal gaat het om zwakke systemen waarvoor het evenwicht voor het afsplitsen van het 1ste H^+ al sterk naar links is gelegen. Het afsplitsen van een 2de H^+ zal nog moeilijker zijn waardoor de 2de zuurconstante steeds kleiner is dan de 1ste.

Bij het 1ste evenwicht gedraagt HCO_3^- zich als een **base**.

In het 2de evenwicht als een **zuur**.

=> amfoteer deeltje of een amfolyt

uitzondering: H_2SO_4

De pH van zouten

Zouten van het type NaCl

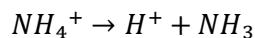
Na^+ is het geconjugeerde zuur van de zeer sterke base NaOH en Na^+ is als zuur zwakker dan water.

Het beïnvloedt de zuurtegraad **niet**.

Analoog is Cl^- de geconj. base van het zeer sterke zuur HCl en als dusdanig zwakker basisch dan water.

Analoge zouten: KCl , $LiCl$, KNO_3 , Na_2SO_4

Zouten van het type NH_4Cl

NH_4^+ is een zwak zuur maar sterker dan water. De pH **verlaagt** (lager dan 7) omwille van het zwakke zuurdeeltje NH_4^+ . We spreken daarom van het zuur ammoniumchloride.

Analoge zouten: NH_4NO_3 , AsH_4Cl

Zouten van het type NaAc

Na^+ beïnvloedt de pH **niet**, maar Ac^- is een sterkere base dan water. De pH **verhoogt** door het zwakke basedeeltje Ac^- .

Analoge zouten: KCN, LiF

Zouten van het type NH_4Ac

Hierbij zal NH_4^+ de pH **verlagen** en Ac^- de pH **verhogen**. (amfolyt)

$$K_z > K_B$$

Zuur deeltje haalt pH MEER naar beneden dan het basisch deeltje de pH naar omhoog brengt.

$$K_z < K_B$$

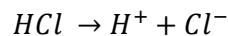
Basisch deeltje haalt de pH MEER naar omhoog dan dat het zuur deeltje de pH laat dalen.

pH-formules

pH van sterke zuren en sterke basen

Volledige dissociatie in water.

Sterke zuren

$$[H^+] \approx c_z$$

$$pH = -\log a \cdot c_z$$

Met a het aantal H^+ -ionen dat ze afsplitsen

Sterke basen

$$[OH^-] \approx c_b \rightarrow \frac{K_w}{[H^+]} = c_b \rightarrow [H^+] = \frac{K_w}{c_b}$$

$$pH = -\log K_w + \log c_z$$

$$pH = 14 + \log a \cdot c_z$$

Met a het aantal OH^- -ionen dat ze afsplitsen

Belangrijke opmerking:

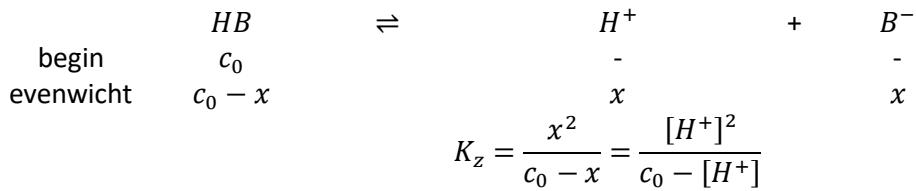
Voor te lage concentraties ($10^{-6}M$) zijn bovenstaande formules niet meer geldig!

Want we hielden geen rekening met de eigendissociatie van water

die steeds zorgt voor $10^{-1}M OH^-$ en H^+ .

De pH van zwakke eenwaardige zuren en basen

Zwakke zuren

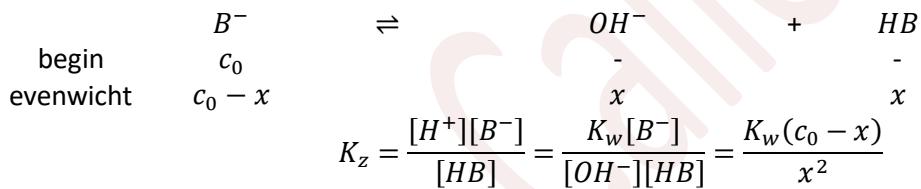

We mogen nu vereenvoudigen door te zeggen dat de dissociatie van een zwak zuur zeer klein is.
 x wordt tegenover c_0 verwaarloosbaar.

$$K_z = \frac{[H^+]^2}{c_0} \implies [H^+] = \sqrt{K_z c_0}$$

$$pH = \frac{1}{2} pK_z - \frac{1}{2} \log c_0$$

Zwakke basen

$$x = [OH^-] = \sqrt{\frac{K_w c_0}{K_z}}$$

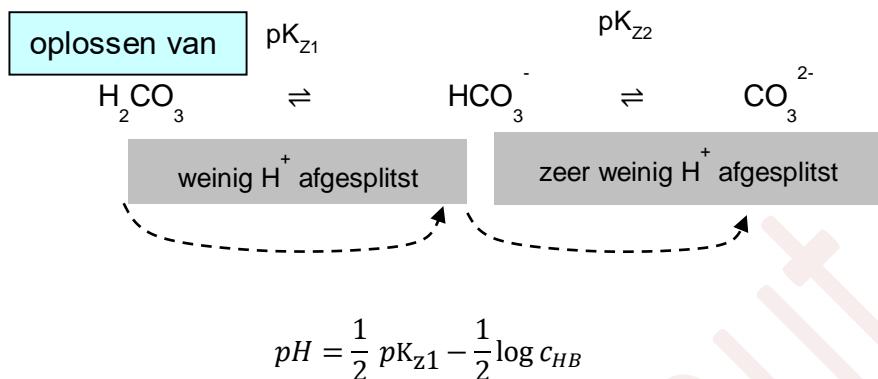
$$pH = 14 - pOH = 14 - (-\log \sqrt{\frac{K_w c_0}{K_z}}) = 14 - \left(7 - \frac{1}{2} \log c_0 - pK_z \right)$$

$$pH = 7 + \frac{1}{2} pK_z + \frac{1}{2} \log c_0$$

De pH van zwakke meerwaardige zuren en basen

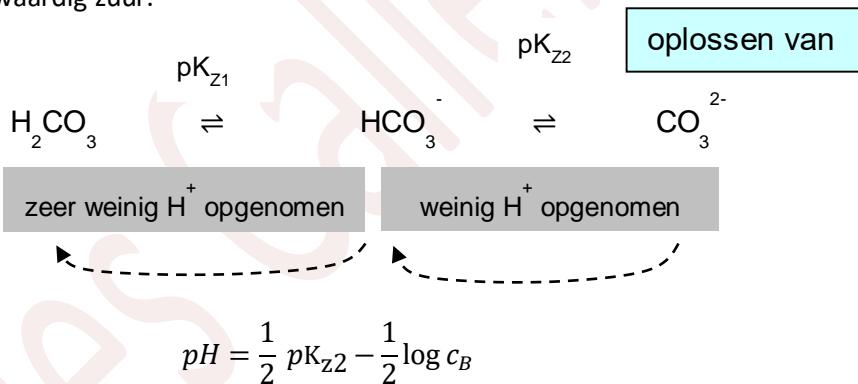
Meerwaardig zwak zuur

We mogen aannemen dat de 1ste dissociatie van belang is en dat de 2de de verwaarsloosbaar is.

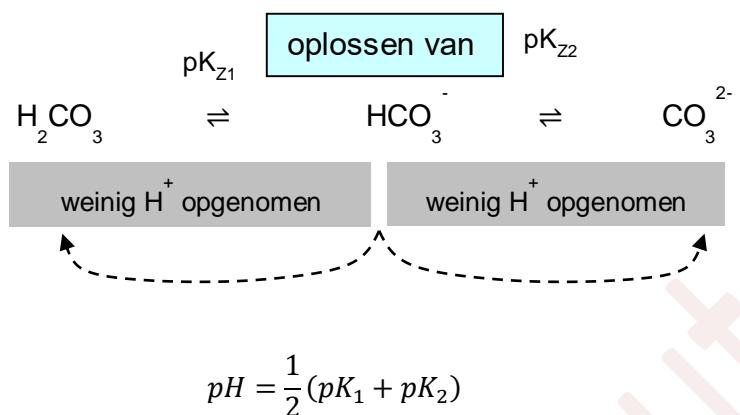

Meerwaardig zwakke base

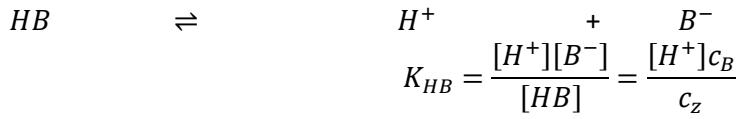
Analoog met het meerwaardig zuur.

pH van amfolyt-oplossingen

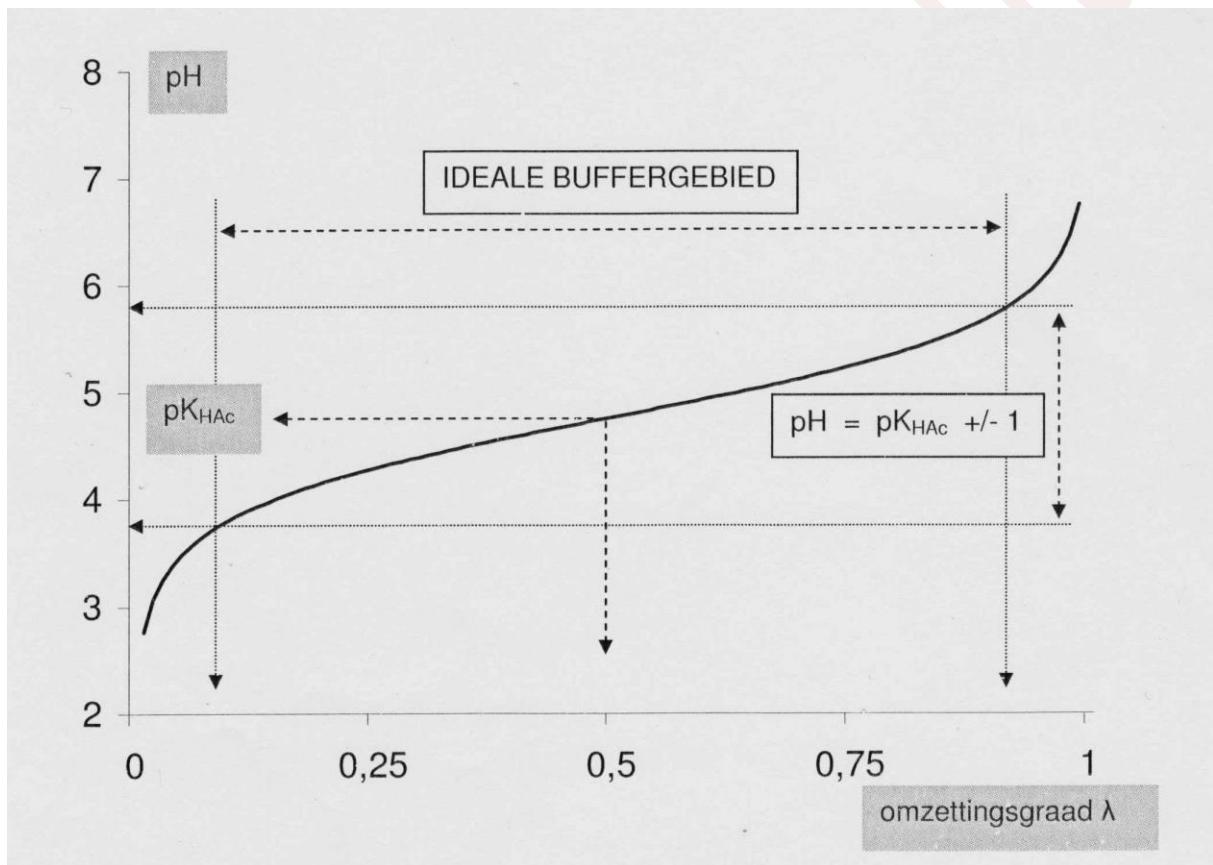
Bufferoplossingen

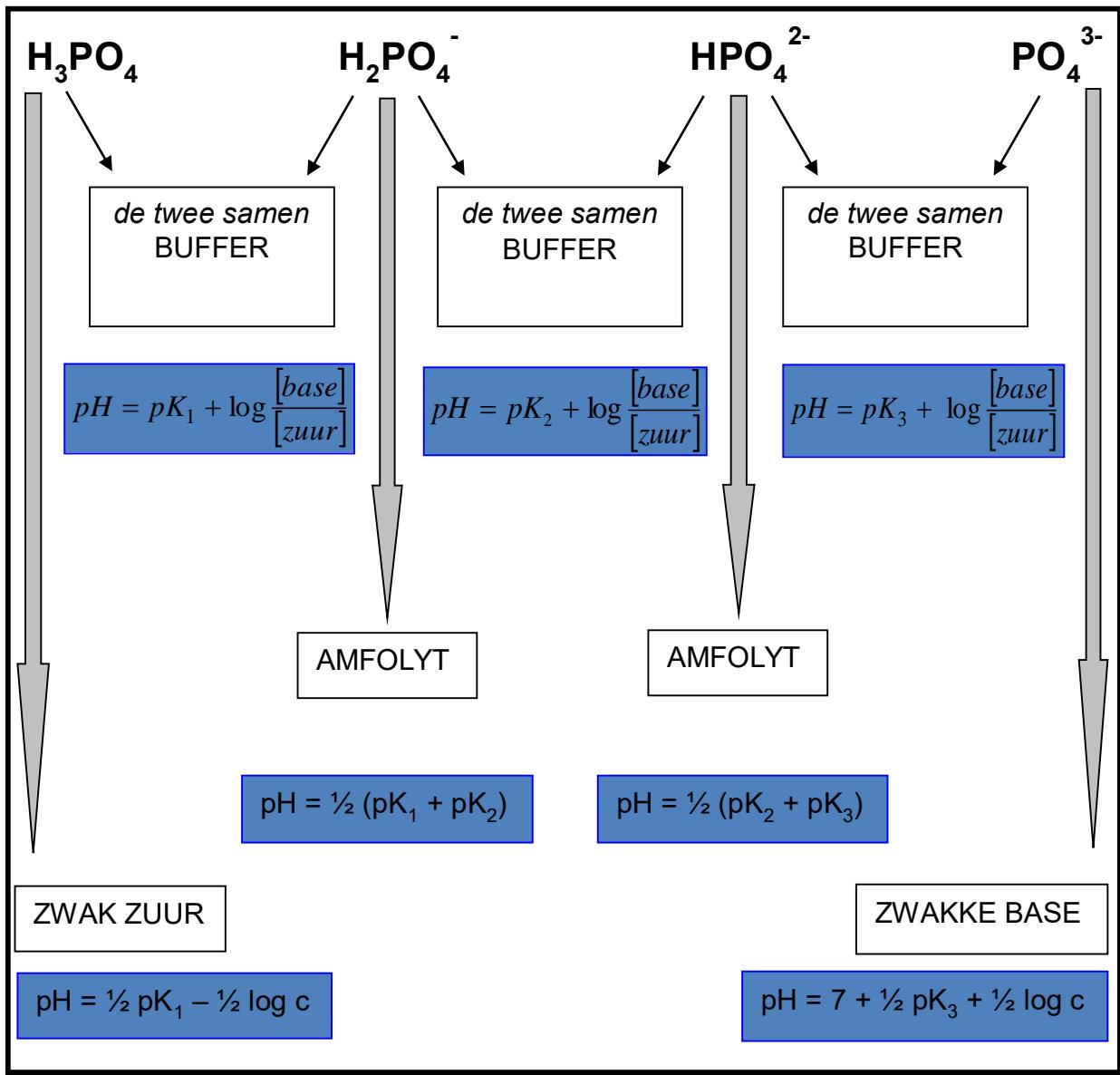
$$[H^+] = \frac{K_z c_z}{c_b}$$

$$pH = pK_z + \log \frac{c_b}{c_z}$$

De pH van een mengsel van een zwak zuur met de eigen geconjugeerde base verandert slechts in geringe mate na toevoegen van een ander zuur of base.

Voor een verhouding $\frac{[Ac^-]}{[HAc]}$ tussen 0.1 en 0.9 is de helling van de curve klein waardoor de pH slechts weinig verandert met de omzettingsgraad λ . We spreken over een **ideale buffergebied**. Buiten deze grenzen is de bufferende werking eerder gering en geraken we stilaan buiten het buffergebied.

Zuur-base titraties

Equivalent hoeveelheden van **base** en **zuur** hebben met elkaar gereageerd en is voor de gegeven titratie het **EP (equivalentiepunt)** bereikt.

$$\text{aantal mol zuur} = \text{aantal mol base}$$

$$n_{\text{zuur}} = n_{\text{base}}$$

$$c_{\text{zuur}} * v_{\text{zuur}} = c_{\text{base}} * v_{\text{base}}$$

$$c_z * v_z = c_b * v_b$$

Titratie van een **STERK** zuur met een **STERKE** base

We voegen NaOH bij HCl . Let op: ze hebben beiden dezelfde concentratie.

Zolang er **minder base** wordt toegevoegd **dan** de hoeveelheid **zuur**, blijft er een **kleiner wordende hoeveelheid sterk zuur over**.

Wordt er **meer base** toegevoegd **dan** de hoeveelheid **zuur**, dan ontstaat er een **groeiente overmaat sterke base**.

Opvallend: **Grote pH-verandering in de omgeving van het EP.**

Titratie van een **ZWAK** zuur met een **STERKE** base

We voegen NaOH bij HAc . Let op: ze hebben beiden dezelfde concentratie.

Gezien één van de twee gebruikte systemen **sterk** is, mogen we een praktisch **volledige omzetting** verwachten.

De **geconjugeerde base** Ac^- mogen we nu niet als onbelangrijk beschouwen (**basische eigenschappen**)

opmerking: **pH** wordt **alleen bepaald door een zelfde systeem** ook al zijn er andere zijn er nog andere stoffen met gemoeid (HB_1 en B_1^-). Hier systeem HAc en Ac^- .

Omstandigheden tijdens het verloop:

- Enkel **zwak zuur** in oplossing.
  - Verwaarlozen eigendissociatie.
  - pH via benaderende formule.
- Mengsel van het **zwak zuur** en **eigen geconjugeerde base**
  - pH via **bufferformule**
- Al het **zuur omgezet tot geconjugeerde base**
  - pH via formule **zwakke base**
- **Overmaat zwakke base** primeert boven de reeds gevormde zwakke base
  - die overmaat bepaalt 'uitsluitend' de pH van de oplossing

Opvallend: **Kleinere pH-verandering in de omgeving van het EP, maar ook de EP (>7) verandert.**

Gilles Callebaut

Titratie van een ZWAK zuur met een ZWAKKE base

Het zwakke zuur HB_1 ($pK=4$) wordt getitreerd met een zwakke base B_2^- ($pK=10$).

De reactie is in voldoende mate **aflopend**, want verschil tussen de pK -waardes ≥ 6 .

Zolang er **minder base** wordt toegevoegd **dan** de hoeveelheid **zuur**, blijft er een **kleiner wordende hoeveelheid zwak zuur (HB_1) over**.

En deze reageert uitsluitend met zijn eigen geconjugeerde base (B_1^-).

Wordt er **meer base** toegevoegd **dan** de hoeveelheid **zuur**, dan ontstaat er een **groeiente overmaat zwakke (B_2^-) base**.

En deze reageert uitsluitend met zijn eigen geconjugeerd zuur (HB_2).

Omstandigheden tijdens het verloop:

- Enkel **zwak zuur (HB_1)** in oplossing.
  - eigendissociatie niet te verwaarlozen.
  - dus we maken eigenlijk een fout door gebruik te maken van de formule voor een zwak zuur.
- **Buffersysteem van het 1ste zuur-base systeem.**
  - ook hier niet volledig correct bij het gebruik van de pH via **bufferformule**
- **Amfolyt systeem tussen B_1^- en HB_2**
  - pH via formule **zwakke base**
- **Bufferoplossing door het 2de zuur-base systeem**

Opvallend: **Nog Kleinere pH-verandering** in de **omgeving van het EP, maar ook de EP (>7) verandert.**

De pH-sprong bij een titratie neemt toe naarmate de gebruikte zuren en basen STERKER zijn en de gebruikte oplossingen MEER geconcentreerd zijn.

Zuur-base indicatoren

Een indicator is zelf een **zwak geconjugeerd zuur-base systeem**.

De concentratie van de indicator is in die mate beperkt dat de pH van de getitreerde oplossing er op geen enkel ogenblik door wordt beïnvloed.

Omgekeerd zak de verhouding 'zure tot basische vorm' van de indicator wel worden bepaald door de pH van de oplossing.

$$pH = pK_{HLn} + \log \frac{[Ln^-]}{[HLn]}$$

$$\frac{[Ln^-]}{[HLn]} = 10^{pH - pK_{HLn}}$$

Bij begin van de titratie is de pH zeer laag (niet hoger dan 3)

$$\frac{[Ln^-]}{[HLn]} = 10^{3-7} = 10^{-4}$$

Net voorbij het EP (verhouding om gekeerd)

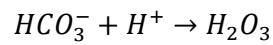
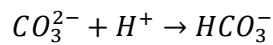
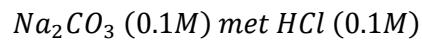
$$\frac{[Ln^-]}{[HLn]} = 10^{11-7} = 10^4$$

Hoe groter de pH-sprong, hoe minder goed de pK_{HLn} dient aan te sluiten bij de pH van het EP.

Wanneer we te maken hebben met zwakkere systemen waarbij de pH-spring kleiner is wordt de keuze van de indicator steeds kritischer.

Titratie van een meerwaardig zuur-base systeem

De omzetting gebeurd nu in twee stappen en we bekomen aldus twee EP 's.

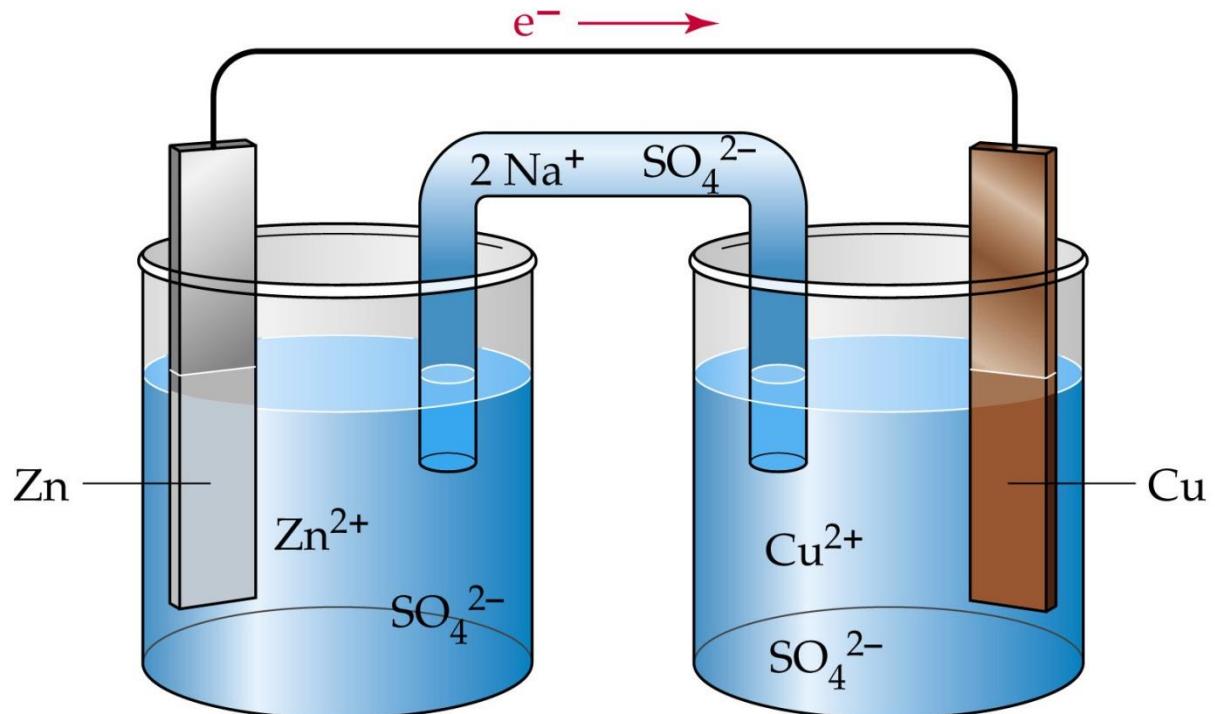
Omstandigheden tijdens het verloop:

- Zwakke 2waardige base
- Buffersysteem van het 1ste zuur-base systeem.
- Amfolyt systeem
- Bufferoplossing door het 2de zuur-base systeem
- Overmaat sterk zuur

H9:

Evenwichten voor Oxidantia en Reductantia

Principe van een elektrochemische cel

Afspraken en definities i.v.m. evenwichten

Omwille van het thermochemische principe zal zich een evenwicht instellen waarbij het systeem streeft naar de laagst mogelijke Gibbs Vrije Energie.

Meest entropische kant Hoogste oxidatiegraad		Meest enthalpische kant Laagste oxidatiegraad	
Zn^{2+}	$+ 2 e^-$	$\rightleftharpoons$	Zn

- Reductie
  - Opname van elektronen
  - Oxidatiegraad wordt verlaagd (verminderd of gereduceerd)
  - Oxidans, omdat het zelf een ander bestanddeel oxideert
    - Het deeltje dat de elektronen opneemt
- Oxidatie
  - Verliezen van elektronen
  - Oxidatietrap wordt verhoogd
  - Reductans, omdat het zelf iets anders reduceert
    - Het deeltje dat elektronen verliest

Een oxidans en een reductans zijn complementair met elkaar.

Het verband wordt een geconjugeerde reductie-oxidatie-paar of een **geconjugeerde redoxpaar** genoemd.

OXIDANS	+	ELEKTRONEN	$\rightleftharpoons$	REDUCTANS
Neemt e^- op en wordt gereduceerd				Geeft e^- af en wordt geoxideerd
Heeft hogere oxidatietrap en verlaagt in oxidatietrap				Heeft lagere oxidatietrap en verlaagt in oxidatietrap
	Ox	$+ n e^-$	$\rightleftharpoons$	Red

Evenwichtsconstante K_c :

- Een grote waarde
  - Evenwicht sterk naar rechts gelegen
  - De oxidans wil heel graag elektronen opnemen
  - **Sterk oxidans**
  - Het bijhorende **geconjugeerde reductans** is dan **zwak**
- Een kleine waarde
  - **Sterk reductans**
  - **Zwak** bijhorend **geconjugeerde oxidans**

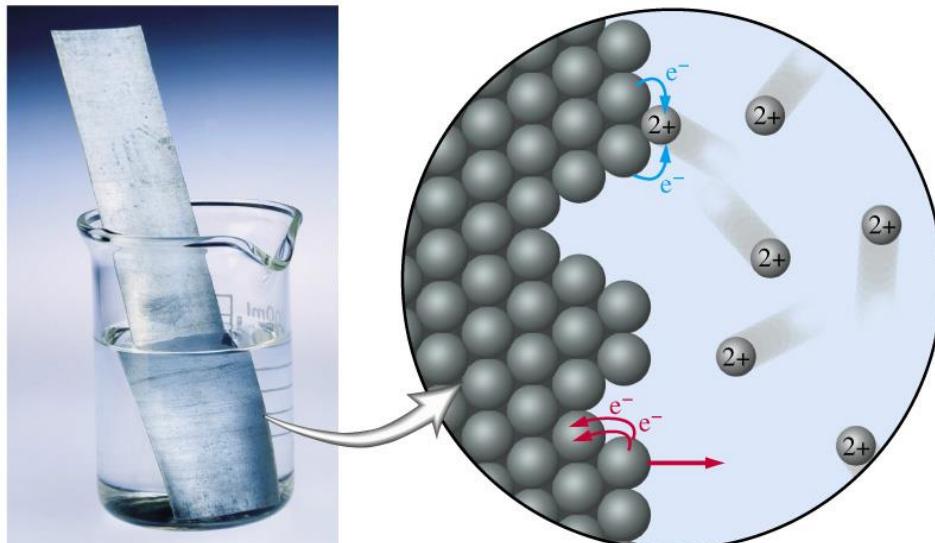
Elektropotentiaal in relatie tot de evenwichtsligging

Een combinatie van een metaal in evenwicht met ionen van dat metaal noemen we een **elektrode** of **halfcel**.

Een ladingsverschil tussen metaal en oplossing zorgt voor een **potentiaalverschil**. Wat nadien dan weer zorgt voor een **evenwichtspotentiaal** wanneer de opgebouwde potentiaalverschil de drang om nog verder op te lossen precies compenseert.

Wanneer K_c klein is (dus naar **links gelegen** evenwicht) wordt de **elektrode negatief** geladen.

Wanneer K_c groot is (dus naar **rechts gelegen** evenwicht) wordt de **elektrode positief** geladen.

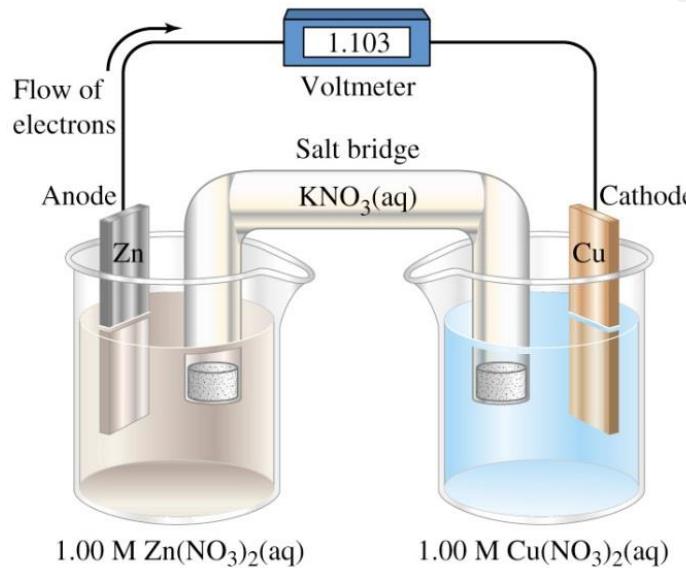

Celpotentiaal

We maken een **elektrochemische cel** wanneer we een Cu-elektrode en een Zn-elektrode combineren.

Beide elektrolytoplossingen verbinden we met een elektrolytbrug, zodat ze geleidend met elkaar verbonden zijn.

AFSPRAAK: positieve elektrode rechts, negatieve elektrode links.

Elk van de twee elektroden vormt een **halfcel** en door de combinatie vormt zich een potentiaalverschil, **celpotentiaal**.

$$E_{cel} = E_R - E_L$$

Dit is altijd positief! (mits de afspraak te volgen)

Galvanische celwerking

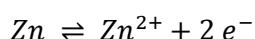
Vervangen we de voltmeter door een kleiner weerstand (lamp) dan zal de heersende potentiaalverschil tussen de geleiders aanleiding geven tot het vloeien van een elektrische stroom waarbij duidelijke chemische omzettingen zullen optreden.

Dit noemen we een **elektrochemische reactie**, waarbij de cel arbeid levert.

De elektronen kunnen via de elektrische geleider nu wegvloeien vanuit de **negatief geladen Zn-draad** naar de **positief geladen Cu-draad**. Er ontstaat **elektrische stroom**.

Anodische oxidatiestroom.

Doordat de Zn-elektronen verdwijnen, kunnen meer Zn-atomen elektronen vrijmaken.

Kathodische reductiestroom.

Doordat de Cu-elektronen worden afgevoerd, kunnen meer Cu^{2+} -atomen zich op de elektrode afzetten.

Verschil twee deelreacties

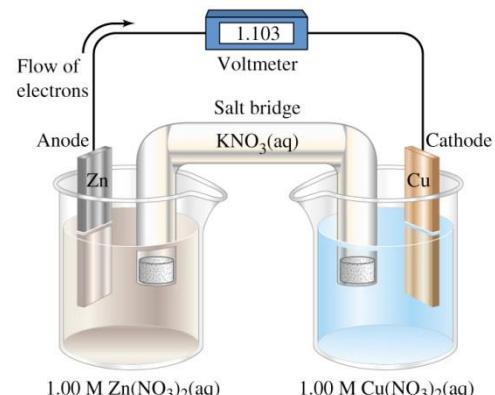

Uiteraard zijn kathodische reductiestroom en anodische oxidatiestroom even groot aangezien ze betrekking hebben op eenzelfde stroomkring.

De stroomkring is nog niet gesloten want de negatieve ladingen moeten nog via de twee oplossingen en de zoutbrug terug vloeien van rechts naar links.

Dit doen de ionen van de elektrolyt-oplossing.

Negatieve ionen stromen van rechts naar links, positieve ionen van links naar rechts. (de beiden zijn mogelijk)

Het evenwicht van de totale elektrochemische reactie ligt ver naar rechts.

Dus zal deze stroom geven tot nagenoeg alle producten links zijn weg gereageerd.

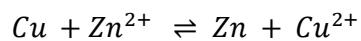
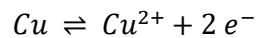
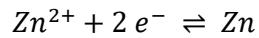
Een reactie die doorgaat naar rechts, wordt gekenmerkt door $\Delta G < 0$, wat ook de nuttige arbeid voorstelt.

Als deze reactie puur chemisch doorgaat in één reactievat zal de vrijgestelde Gibbs Vrije Energie niet als elektrochemische arbeid benut worden maar als warmte (een minder nuttige energievorm).

Elektrolytische celwerking

Vervangen we nu de verbruiker door een uitwendige spanning die groter is dan het inwendig potentiaalverschil, dan worden de elektronen gedwongen in tegengestelde zin te stromen.

De richting van de twee halfreacties worden omgekeerd.

Elektrische arbeid wordt nu opgeslagen als chemische energie.

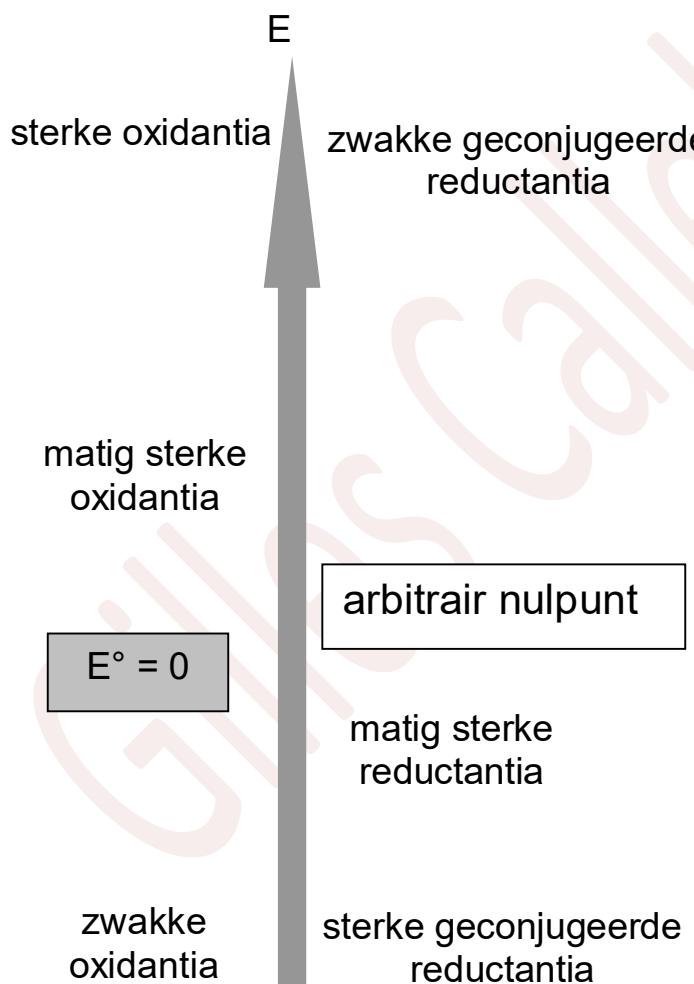
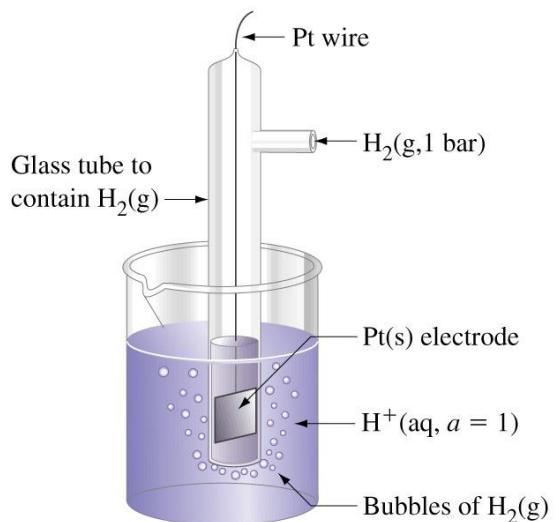
In een galvanische cel verplaatsen de elektronen zich spontaan van de meest negatieve naar de meest positieve elektrode.

Standaard elektrodepotentiaal

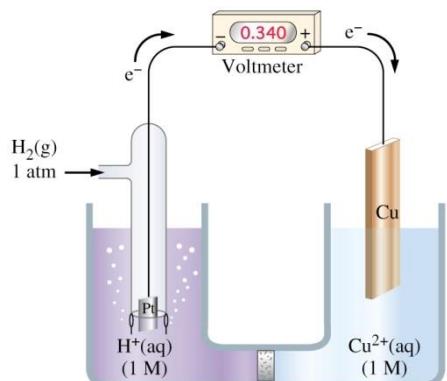
De standaard waterstof elektrode (SHE)

De inertie Pt-draad is nodig om de verbinding met een voltmeter te realiseren, omdat beide geen geleidende verbinding vormen.

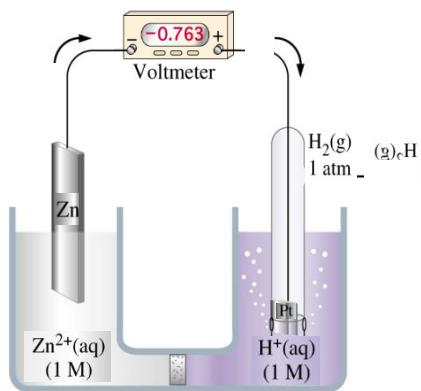
Per definitie stellen we $E^\circ_{SHE} = 0 V$.

Standaardpotentialen versus SHE-elektrode

Opmerking: $\text{H}_2(\text{g})$ in 1 bar!

Algemene opmerking:

Elektronen verplaatsen zich niet in de oplossing, enkel in een geleider (metaal) en de elektronenmantel.

Betekenis van de standaardpotentiaal

Een **hoge waarde voor E°** (sterk positief) geeft aan dat we te maken hebben met een **sterk oxidans**, een **lage waarde** (sterk negatief) geeft aan dat we zitten met een **zwak oxidans**.

Gezien ΔG voor een spontane reactie intrinsiek negatief is en een geleverde arbeid als positief wordt gedefinieerd:

$$-\Delta G = A$$

Waarbij $A = n F \Delta E$, 1 mol elementaire deeltjes met een lading F [C/mol] voor een n-waardig ion.

Bij standaardvoorwaarden wordt dit:

$$-\Delta G = n F \Delta E^\circ$$

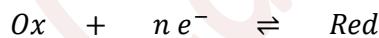
We weten bovendien ook dat:

$$\Delta G^\circ = -R T \ln K_{ev}$$

$$\Delta E^\circ = \frac{RT}{nF} \ln k_{ev}$$

$$\Delta E^\circ = \frac{0.0591}{n} \log k_{ev}$$

Voor een willekeurig redoxsysteem:

$$E^\circ_{Ox/Red} = \frac{0.0591}{n} \log k_{Ox/Red}$$

Belangrijke opmerking:

Niet-oplosbare en niet-gasvormige componenten in een evenwichtsreactie worden niet opgenomen in de uitdrukking voor de evenwichtsconstante.

(Gas in bar en oplossing in mol/l.)

De uitdrukking voor de evenwichtsconstanten van Cu en Zn worden aldus:

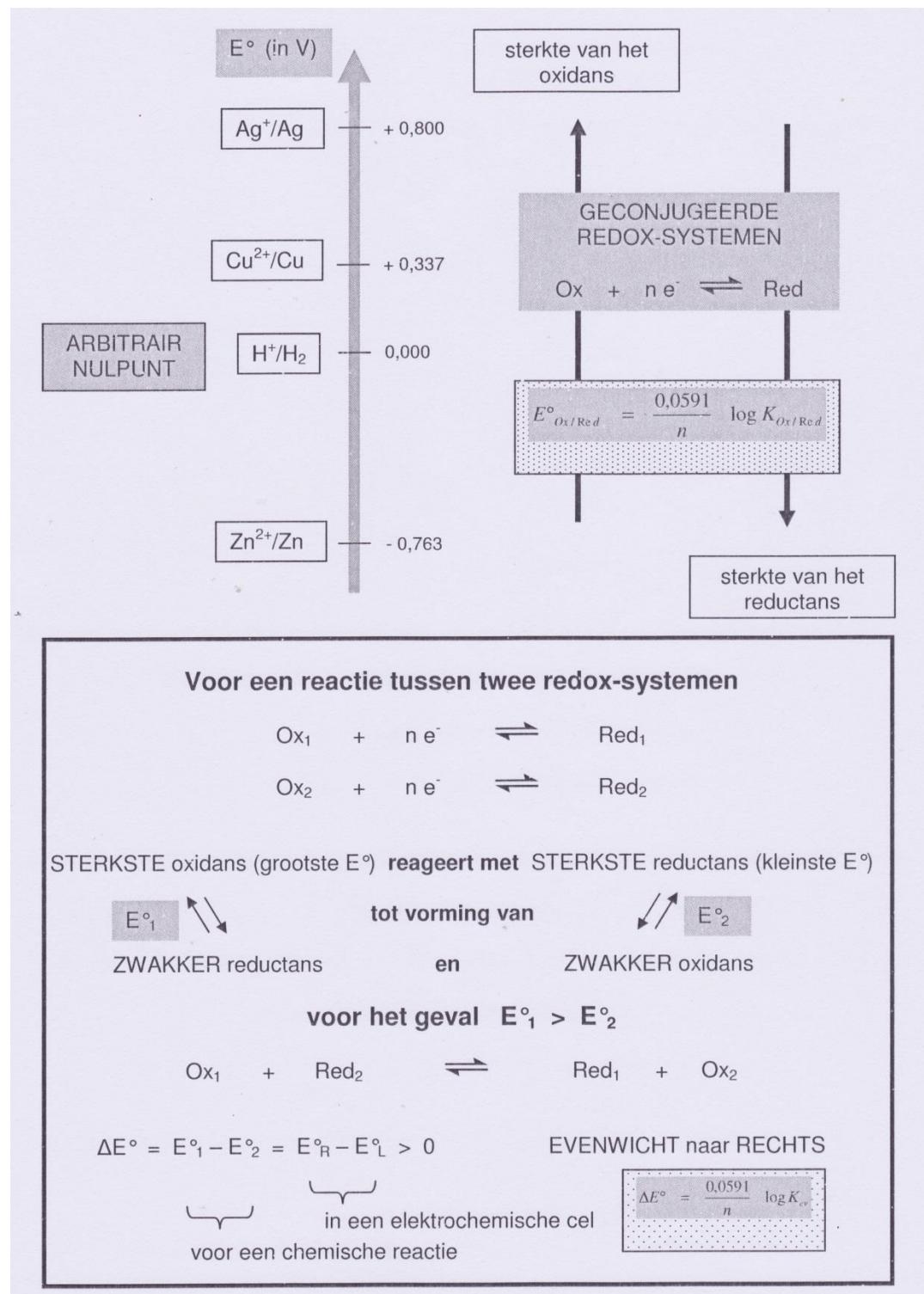
$$K_{Zn^{2+}/Zn} = \frac{1}{[Zn^{2+}]} \quad K_{Cu/Cu^{2+}} = \frac{1}{[Cu^{2+}]}$$

$$K_{ev} = \frac{[Zn^{2+}]}{[Cu^{2+}]} \quad \text{in analogie met} \quad \Delta E^\circ = E^\circ_{Cu/Cu^{2+}} - E^\circ_{Zn^{2+}/Zn}$$

Standaardpotentiaal voor willekeurige redoxsystemen

Voor systemen waarbij het begrip potentiaal volledig haar fysische betekenis verliest, blijven nog altijd de (ontastbare) begrippen 'potentiaal' en 'standaard potentiaal' tenvolle hun chemische betekenis behouden als aanduiding voor de richting van een reactie en de ligging van het evenwicht.

Algemene samenvatting

Potentiaalbetrekking van Nernst

Wanneer we een cel bouwen met daarin willekeurige beginconcentraties of partieeldrukken:

$$\Delta G = RT \ln \frac{Q}{K} = -nF \Delta E$$

$$RT \ln K - RT \ln Q = nF \Delta E$$

$$\Delta E = \frac{RT}{nF} \ln K - \frac{RT}{nF} \ln Q$$

$$\Delta E = \Delta E^\circ + \frac{RT}{nF} \ln \frac{1}{Q}$$

Bij constante temperatuur van 25°C:

$$\Delta E = \Delta E^\circ + \frac{0.0591}{n} \log \frac{1}{Q}$$

Wetende dat Q de verhouding voorstelt van het product van de con. (partieeldrukken) van de producten rechts (tot de macht gelijk aan het voortgetal) tot het product links (ook rekening houdend met gas en voortallen) zodat

$$\Delta E = \Delta E^\circ + \frac{0.0591}{n} \log \frac{\text{alles links}}{\text{alles rechts}}$$

Belangrijke opmerking:

opgeloste stoffen in mol/l.

partieeldrukken in bar.

Voor alle andere reactiecomponenten wordt een 1 geschreven.

De concentraties worden geschreven met ronde haakjes ( ) want het gaat immers over de beginconcentraties die in een galvanische cel aanwezig zijn voordat de cel stroom heeft geleverd.

Merk op hoe sterk de uitdrukking lijkt op de bufferformule.

$$pK_z = -\log K_z \quad E^\circ_{Ox/Red} = \frac{0.0591}{n} \log k_{Ox/Red}$$

Het verschil in teken heeft te maken met het feit dat een zuur-base evenwicht werd gedefinieerd voor het **afsplitsen** van H^+ en een redoxevenwicht voor het **opnemen** van elektronen.

Relatie: Evenwicht, Thermochemische en elektrochemische reacties

Q/K	ΔG	ΔE	Spontane reactie
<1	<0	>0	Naar rechts
>1	>0	<0	Naar links
=1	=0	=0	geen

$$RT \ln \frac{Q}{K} = \Delta G = -nF \Delta E$$

K	ΔG°	ΔE°	evenwichtsligging
>1	<0	>0	Naar rechts
<1	>0	<0	Naar links
=1	=0	=0	In het midden

$$-RT \ln K_{ev} = \Delta G^\circ = -nF \Delta E^\circ$$

Te volgen logica bij het oplossen van oefeningen

Elektrochemische cel die nog GEEN stroom heeft geleverd

$$E_R = E^{\circ}_{Ox_1/Red_1} + \frac{0.0591}{n_1} \log \frac{(Ox_1)}{(Red_1)}$$

$$E_L = E^{\circ}_{Ox_2/Red_2} + \frac{0.0591}{n_2} \log \frac{(Ox_2)}{(Red_2)}$$

$$\Delta E = E_{cel} = E_R - E_L$$

Elektrochemische cel die WEL stroom heeft geleverd tot EVENWICHT

$$\Delta E = 0$$

$$E_R = E_L$$

$$E^{\circ}_{Ox_1/Red_1} = \frac{0.0591}{n_1} \log \frac{[Red_1]}{[Ox_1]}$$

$$\Delta E^{\circ} = E^{\circ}_{Ox_1/Red_1} - E^{\circ}_{Ox_2/Red_2} = \frac{0.0591}{n_1 * n_2} \log \frac{[Red_1]^{n_2} [Ox_2]^{n_1}}{[Red_2]^{n_1} [Ox_1]^{n_2}} = \frac{0.0591}{n_1 * n_2} \log K_{ev}$$

Voor een reactie tussen 2 redoxsystemen die NIET doorgaat in een cel maar in één enkele oplossing (chemische omstandigheden):

Reactie evolueert steeds naar EVENWICHT

Wanneer de reactie voldoende aflopen is: $K_{ev} \gg 1$ of $\Delta E \gg 0$

Eerst zoeken naar het BEPERKEND REAGENS en de potentiaal van de oplossing berekenen a.d.h.v. het redoxsysteem waarvoor Ox en Red nog samen in oplossing overblijven.

Toepassingen van elektrochemische cellen

Spanningsreeks van de metalen

Een tabel met reductiereacties van metalen in evenwicht met hun metaalion, gerangschikt van de grootste tot de kleinste reductiepotentiaal

$\text{Au}^{3+} + 3 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Au}$	$E^0 = 1,50 \text{ V}$
$\text{Ag}^+ + 1 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Ag}$	$E^0 = 0,80 \text{ V}$
$\text{Cu}^{2+} + 2 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Cu}$	$E^0 = 0,34 \text{ V}$
$\text{Ni}^{2+} + 2 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Ni}$	$E^0 = -0,25 \text{ V}$
$\text{Fe}^{2+} + 2 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Fe}$	$E^0 = -0,44 \text{ V}$
$\text{Zn}^{2+} + 2 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Zn}$	$E^0 = -0,76 \text{ V}$
$\text{Na}^+ + 1 \text{e}^- \rightleftharpoons \text{Na}$	$E^0 = -2,71 \text{ V}$

Dit betekent dat ieder metaalion uit de reeks in staat is om ieder ander lager gelegen metaal te oxideren.

Anderzijds zal ieder metaal een hoger geplaatst metaalion kunnen reduceren.

Hoe hoger in deze reeks, hoe meer edel het metaal.

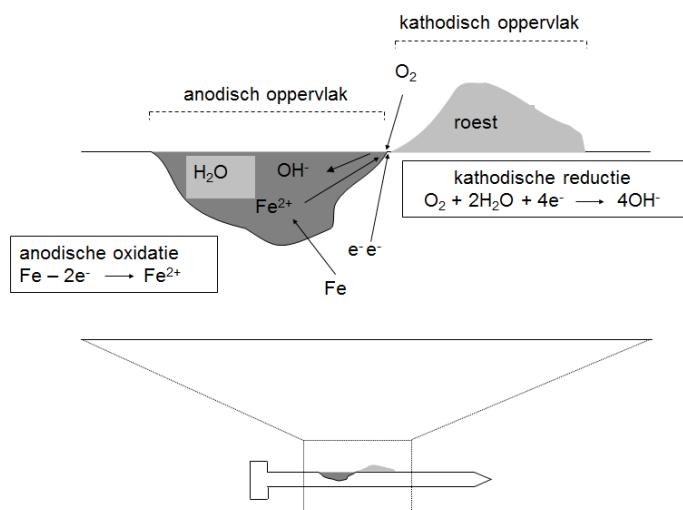
Corrosie en beschermingsmethoden

Gezien ijzer vrij laag staat in de spanningsreeks is het een weinig edel metaal en is het hierdoor sterk onderhevig aan corrosie (roesten).

Elektrochemische corrosie treedt op via tussenkomst van water, waarbij een elektrochemische cel opgebouwd wordt.

Aan het **anodische oppervlak** wordt Fe geoxideerd tot Fe^{2+}

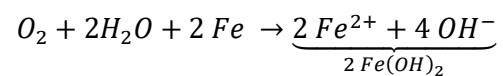
Die vrijgemaakte elektronen migreren naar het oppervlak, precies naar de plaats waar de metaalfase, de waterige fase en lucht met elkaar contact maken.

Aan het **kathodische oppervlak**, worden de elektronen gretig opgenomen door de zuurstofmoleculen uit de lucht.

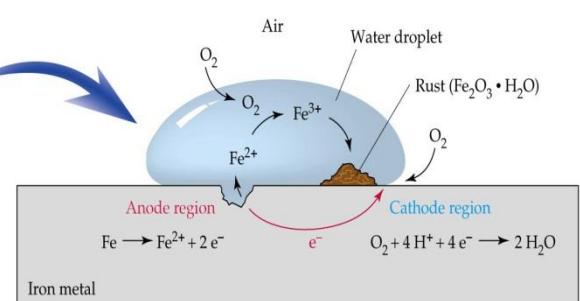
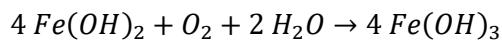
De stroomkring wordt gesloten doordat de gevormde OH^- ionen overgaan in de waterfase en de gevormde Fe^{2+} ionen migreren naar het metaaloppervlak.

De totale reactie:

Gilles Callebaut

Door verder rechtstreekse chemische inwerking (buiten de elektrochemische cel) van in water opgeloste O_2 wordt vervolgens roest gevormd

Bescherming via minder edelmetaal

We kunnen de corrosie van Fe verhinderen door een elektrisch geleidende verbinding te realiseren met een minder edel metaal.

Hierdoor zullen de elektronen die door de luchtzuurstof van Fe oorspronkelijk werden weggenomen, onmiddellijk worden aangevuld via het minder edele metaal (=opofferingsmetaal).

Er worden dus Mg^{2+} ionen gevormd i.p.v. Fe^{2+} ionen.

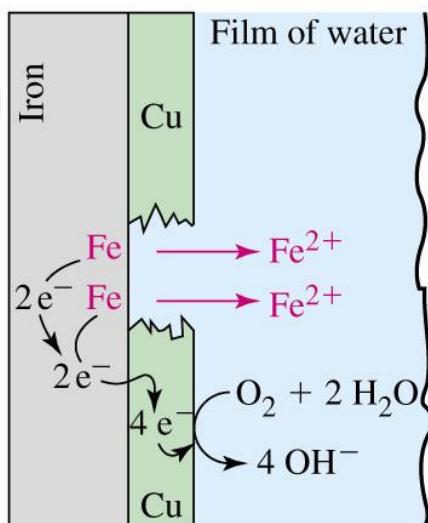
Bescherming via meer edel metaal (elektroplating)

We bedekken het metaal met een meer edel metaal die veel minder onderhevig zijn aan oxidatie of anderzijds door thermische afzetting van Zn (galvaniseren).

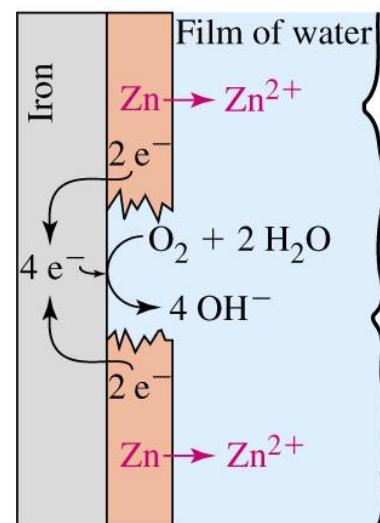
Nadeel is dat na het beschadigen van de beschermlaag de corrosie niet enkel opnieuw kan doorgaan, de aanwezige Cu^{2+} of Sn^{2+} ionen zullen het proces van oxideren van Fe bovendien bevorderen.

Galvaniseren

Hoewel Zn nog minder edel is dan Fe, heeft het als voordeel dat de gevormde ZnO-laag goed hecht op het metaaloppervlak zodat het het onderliggende metaal dus goed afschermt van zuurstof. Bij een beschadiging herstelt de laag zich door vorming van vers ZnO. (Ook aluminium heeft gelijkaardige eigenschappen)

(a) Copper-plated iron

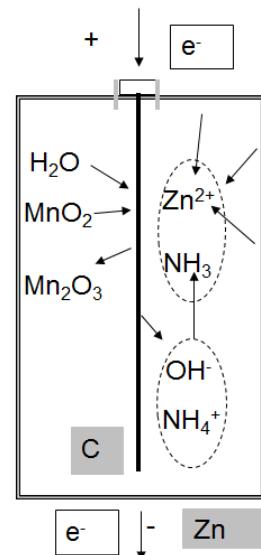
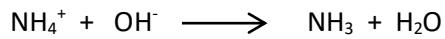
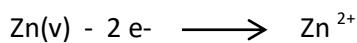

(b) Galvanized iron

Galvanische cellen

De droge batterij of Leclanche element

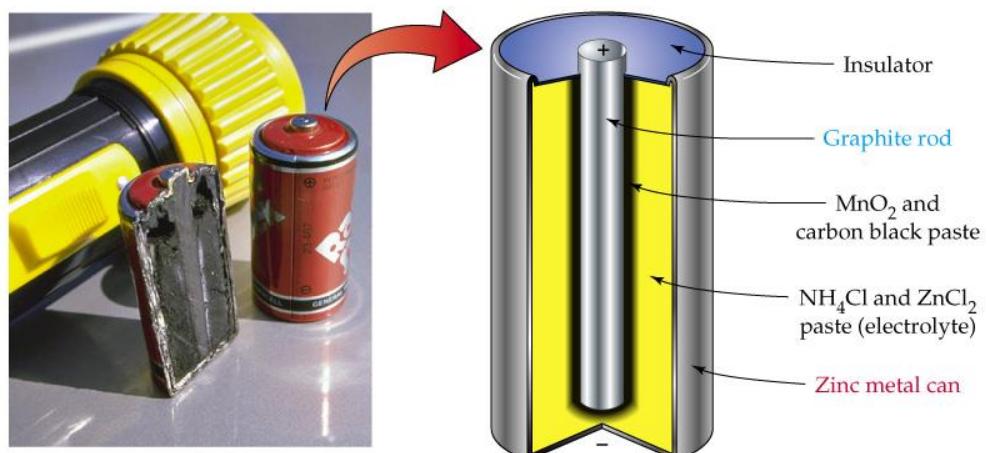
Anode: zinken omhulsel
 kathode: koolstofstaafje
 Elektrolyt: MnO_2 , $ZnCl_2$ en NH_4Cl

We zien duidelijk dat Zn^{2+} en OH^- worden weggenomen. Het evenwicht wordt dus extreem ver naar rechts getrokken waardoor de reactie aflopend wordt.

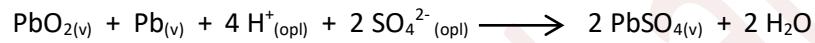
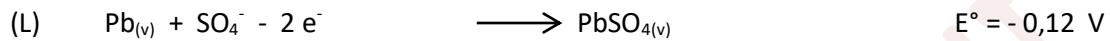
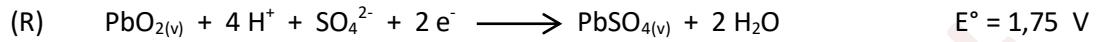
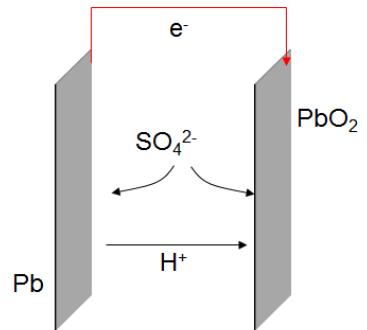
De batterij kan stroom leveren totdat MnO_2 of Zn volledig zijn opgebruikt.

Deze batterij komt niet in aanmerking voor herlading doordat de reactiesequentie niet kan omgekeerd worden.

De loodaccumulator

- Aan de anode: oxidatie van Pb-metaal
 Aan de kathode: reductie van vast PbO_2
 Elektrolyt: H_2SO_4 , elektrische geleiding door zijn ionen

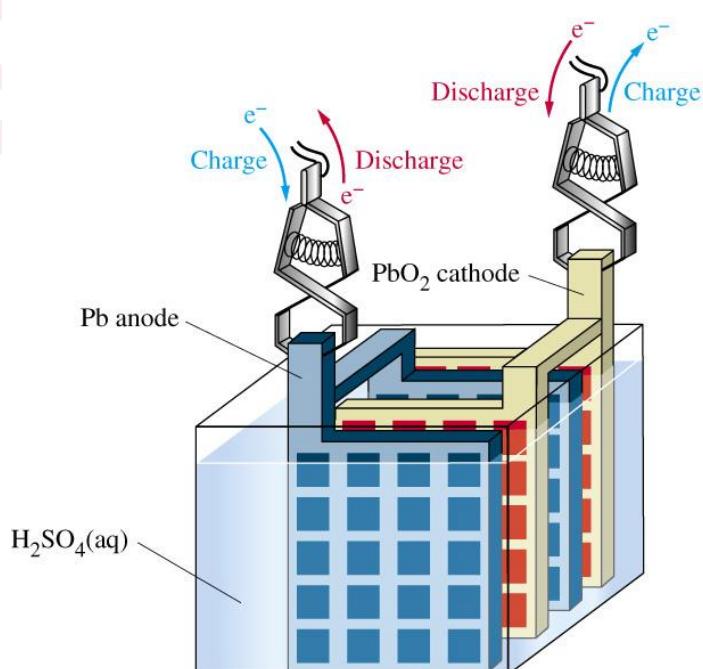
De celpotentiaal wordt bepaald door

$$E_{cel} = \Delta E^\circ + \frac{0.0591}{2} \log(H^+)^4(SO_4^{2-})^2$$

Dit type van batterij kan wel herladen worden.

Bij het herladen kunnen soms storende nevenreacties optreden zoals elektrolyse van water waarbij H_2 kan vrijkomen.

Wanneer het heropladden niet gebeurt met 100% stroomrendement zal na verloop van tijd de concentratie aan zwavelzuur in de cel afnemen waardoor de celpotentiaal daalt.

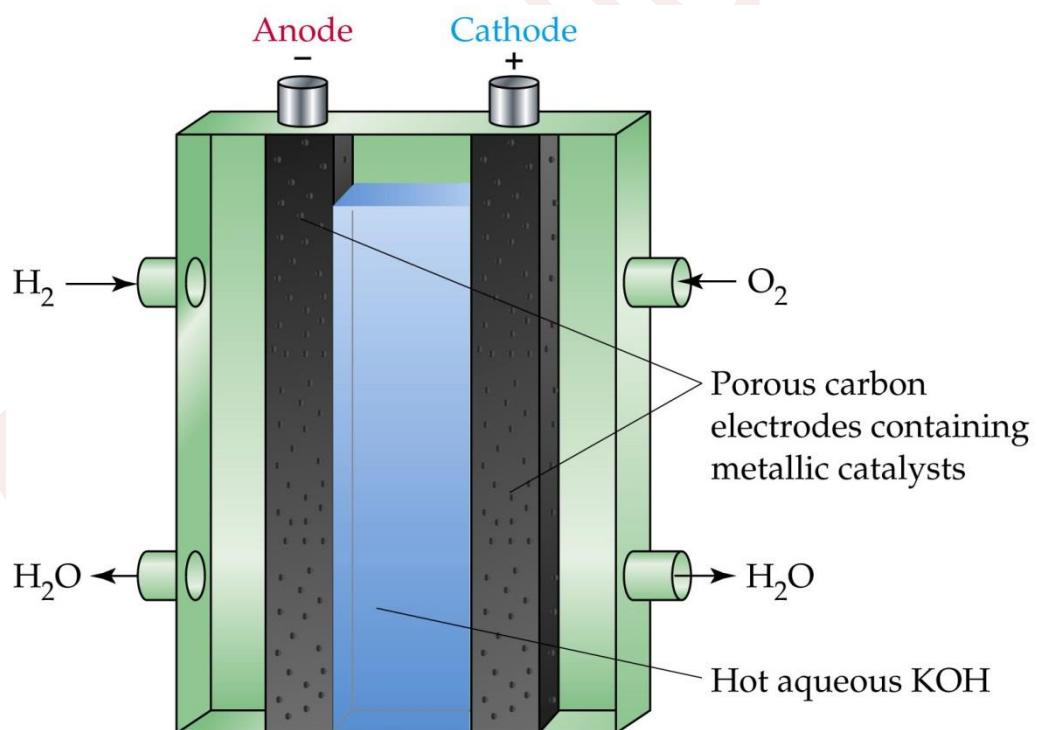
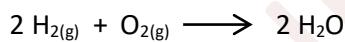
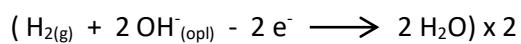
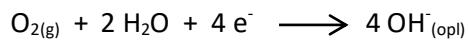
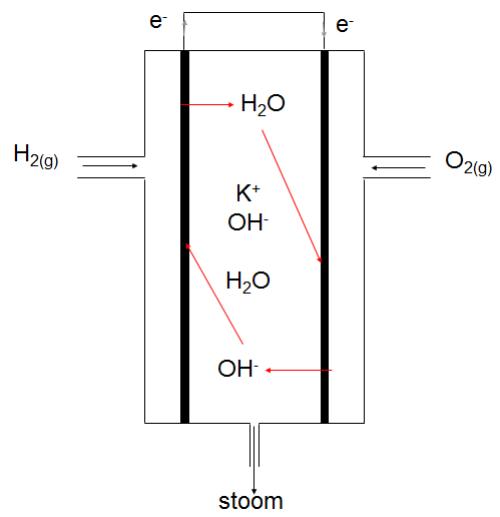
De brandstofcel

Twee kamers van poreuze koolstof zijn gedompeld in een waterige oplossing van KOH.

H₂-gas stroomt binnen in het **anodekamer** en

O₂-gas gelijktijdig in de **kathodekamer**.

De koolstof is behandeld met een dun laagje paraffine en geïmpregneerd met katalysatoren (Pt en Pd in de H₂-elektrode en Ag₂O en CoO in de O₂-elektrode).

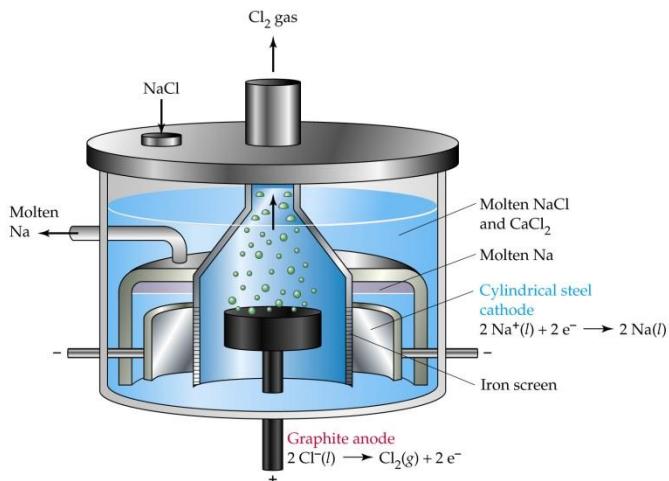

Elektrolyse

Elektrolyse vanuit gesmolten toestand

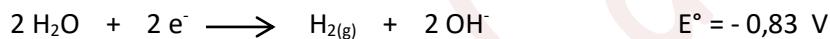
In spontane richting zal Cl_2 elektronen opnemen en Na elektronen afstaan.

NaCl zal dus elektrolytisch ontbonden worden.

Elektrolyse vanuit waterige oplossing

Wanneer we nu NaCl oplossen in water moeten we rekening houden met de **reductie** van water aan de **kathode** en de **oxidatie** van water aan de **anode**.

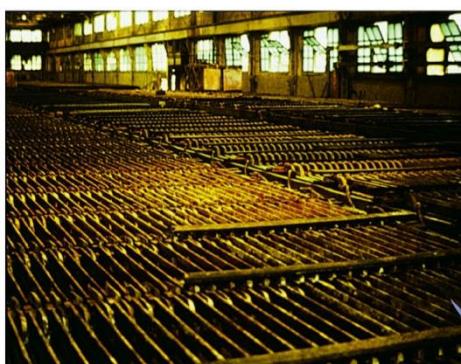

Water blijkt een sterkere oxidans te zijn dan Na^+ en zullen de elektronen bijgevolg opgenomen worden door water:

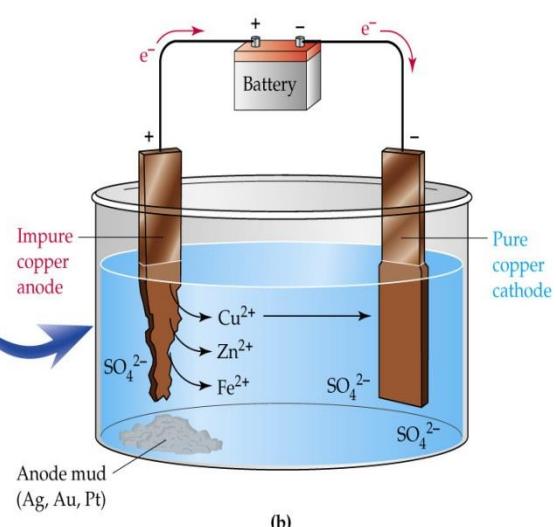

O_2 en $\text{Cl}_{2(g)}$ zijn ongeveer vergelijkbare sterke oxidans en bijgevolg zullen Cl^- en water in ongeveer vergelijkbare mate hun elektronen dienen af te geven.

Opzuiveren van Cu-metaal

Gille

Kwantitatieve aspecten van elektrolyse

De hoeveelheid van een bestanddeel dat door elektrolyse kan worden afgezet, wordt beschreven door de **wet van Faraday**.

$$\# \text{ mol} = \frac{I \Delta t}{n F}$$

$$\# \text{ g} = r.a.m * \frac{I \Delta t}{n F}$$